



**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS**  
**SOCIALINĖS GEROVĖS STUDIJŲ IR KŪNO KULTŪROS KATEDRA**

**Taikomosios kūno kultūros magistrantūros studijų programa**

**INGRIDA JASĖNAITĖ**

**PEDAGOGŲ VEIKLA SKATINANT IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ,  
TURINČIŲ SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ, FIZINĮ AKTYVUMĄ**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė –  
prof. L. Radzevičienė

Darbas originalus .....  
(studento parašas)

Šiauliai, 2018

## Patvirtinimas apie atlikto magistro darbo savarankiškumą

Patvirtinu, kad įteikiamas magistro darbas.....  
.....yra:

1. Atliktas savarankiškai ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose.
2. Nebuvo naudotas kitame institute / universitete Lietuvoje ir užsienyje.
3. Nėra medžiagos iš kitų autorių darbų, jeigu jie nėra nurodyti darbe.
4. Pateiktas visas panaudotos literatūros sąrašas.

.....  
Vardas, pavardė

.....  
Parašas

## Magistro darbo santrauka

Darbe atlikta *teorinė* raidos vystymosi ir fizinio aktyvumo sąsajų, ugdant specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų fizinį aktyvumą, *analizė*.

Iškelta *hipotezė*, kad pedagogų organizuojamos veiklos turinys skatina SUP vaikų fizinį aktyvumą.

Anketinės *apklausos metodu* buvo atliktas kiekybinis tyrimas, kurio tikslas – išanalizuoti pedagogų veiklą, skatinančią ikimokyklinio amžiaus vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, fizinį aktyvumą. Atlikta empirinių duomenų statistinė (aprašomoji dažnių, procentų,  $\chi^2$  testo, u kriterijaus) analizė.

Tyrimo dalyvavo 102 pedagogės, dirbančios Pasvalio miesto, Šiaulių miesto ir Šiaulių rajono ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Taip pat apklausti 51 tėvas / globėjas (Pasvalio miesto, Šiaulių miesto ir Šiaulių rajono lopšeliuose-darželiuose), kurių vaikams nustatyti specialieji ugdymosi poreikiai. Tyrimas vyko 2017 m. rugsėjo–lapkričio mėnesiais. Apklausos dalyviai buvo pasirinkti patogiosios tikslinės atrankos būdu.

*Empirinėje* dalyje nagrinėjama pedagogų veikla, skatinanti ikimokyklinio amžiaus vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, fizinį aktyvumą.

Svarbiausios empirinio tyrimo *išvados*:

1. Apklausos duomenų analizė atskleidė, kad trumpesnę darbo stažą turintys respondentai, lyginant su ilgesnę darbo stažą turinčiais, mano, kad specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų adaptaciją labai sunkina bendravimo su kitais mažamečiais sunkumai. Aukštąjį išsilavinimą turintys dalyviai statistiškai reikšmingai dažniau nei turintys aukštesnįjį išsilavinimą nurodo, kad adaptaciją sunkina nepritaikyta aplinka.
2. Tyrimo metu nustatyta, jog daugiau pedagogų nei tėvų mano, kad fizinį aktyvumą labiausiai skatintų komandinio sporto užsiėmimai. Statistiškai reikšmingai daugiau berniukus auginančių tėvų mano, kad krepšinis lavina jų vaiko fizinį aktyvumą.
3. Daugiau tėvų nei pedagogų kaip papildomą veiklą nurodo šokius. Tėvų manymu, lopšelyje-darželyje turėtų būti papildomai organizuojami šios srities užsiėmimai.
4. Tyrimo pradžioje išsikelta hipotezė, kad pedagogų organizuojamos veiklos turinys skatina SUP vaikų fizinį aktyvumą, pasitvirtino.

*Esminiai žodžiai*: specialiųjų ugdymosi poreikių vaikai, pedagogai, fizinis aktyvumas.

## **Magistro darbe vartojamos sąvokos**

**Fizinis aktyvumas** – tai kūno judesiai, kuriuos atliekant sunaudojama daugiau energijos negu būnant ramiai. Tai veikla, kurią atlikdamas žmogus bėgioja, žaidžia judriuosius žaidimus, sportuoja (cit. Mockevičienė, Šimkutė, 2014, p. 12).

**Specialieji ugdymo(si) poreikiai** – pagalbos ir paslaugų ugdymo procese reikmė, atsirandanti dėl išskirtinių asmens gabumų, įgimtų ar įgytų sutrikimų, nepalankių aplinkos veiksnių (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 2011).

**Psichomotorika** – sudėtingų, nuolat kintančių fizinių ir psichinių procesų, kylančių, žmogui atliekant, kontroliuojant, valdant judesius, visuma (Tarptautinių žodžių žodynas, 2017).

**Vystymasis** – tai individo tobulinimo, stiprinimo procesas per mokymąsi ir brendimą (Smilgienė, 2015; cit. Bratton, Gold, 2007).

## Turinys

<b>Magistro darbo santrauka</b> .....	3
<b>Įvadas</b> .....	5
<b>1 skyrius. FIZINIO UGDYMO REIKŠMĖ VAIKAMS, TURINTIEMS SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ</b> .....	9
1.1. Raidos vystymosi teorijos ir fizinio aktyvumo sąsaja .....	9
1.2. Fizinio aktyvumo reikšmė specialiųjų ugdymosi poreikių vaiko raidoje .....	10
1.3. Vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, fizinio ugdymo organizavimas lopšeliuose-darželiuose .....	13
1.4. Pedagogų veiklos, ugdant vaikus su specialiaisiais ugdymo poreikiais, veiklos turinys ...	15
1.5. Ikimokyklinio amžiaus vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, fizinio aktyvumo skatinimo būdai .....	18
1.6. Pedagoginio proceso stiprybės ir galimybės, skatinant ikimokyklinio amžiaus specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų fizinį aktyvumą .....	21
<b>2 skyrius. PEDAGOGŲ VEIKLOS, SKATINANČIOS IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ, TURINČIŲ SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ, FIZINĮ AKTYVUMĄ, TYRIMAS IR REZULTATAI</b> .....	24
2.1. Pedagogų veiklos, skatinančios ikimokyklinio amžiaus vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, fizinį aktyvumą, tyrimo metodologija ir organizavimas .....	24
2.2. Tiriamųjų apibūdinimas .....	25
2.3. Pedagogų ir tėvų pasirengimas dirbti su specialiųjų poreikių turinčiais vaikais fizinio aktyvumo ugdymo kontekste .....	28
2.4. Vaikų, turinčių specialiųjų poreikių, fizinio aktyvumo ugdymo poreikio analizė .....	35
2.5. Ugdymo aplinkos ir fizinio aktyvumo lavinimo sąsajos .....	36
2.6. Pedagogų ir tėvų bendradarbiavimas, ugdant specialiųjų poreikių turinčių vaikų fizinį aktyvumą .....	43
<b>Išvados</b> .....	50
<b>Literatūra</b> .....	51
<b>Summary</b> .....	58
<b>Priedai</b> .....	60

## Įvadas

**Mokslinė problema ir tyrimo aktualumas.** Lietuvai atgavus nepriklausomybę, įvyko tam tikrų pokyčių: pradėjo formotis laisva politinė visuomenė, priimti teisės aktai, įstatymai, reglamentuojantys asmenų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, lygias teises, galimybes, pagalbos teikimą sveikatos, socialinėje, reabilitacijos, ugdymo lygmenyje. Pastarąjį dešimtmetį Lietuvoje didelis dėmesys buvo skiriamas vienai iš švietimo sričių – specialiajam ugdymui (Arlauskienė, Jakaitienė, 2010). Tai yra specialiųjų poreikių turinčių asmenų mokymui, lavinimui ir vertybinių nuostatų formavimui (Ališauskas, Kaffemanienė, Melienė, Miltenienė, 2011). Pastebima, jog darželiuose daugėja vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių (Ishiguro, Yoshioka, 2016). Siekiant užtikrinti jų teises ir poreikius, Švietimo įstatymo (Žin. 1991, Nr. 23-593) ir kitų teisinių dokumentų pagrindu buvo pradėta kurti integravimo sistema. Specialiojo ugdymo pertvarka – ilgalaikis procesas, kuris leidžia vaikams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, gerai jaustis tarp kitų bendraamžių (Arlauskienė, Jakaitienė, 2010). Lietuvos oficialios statistikos portalo pateikti duomenys rodo, kad 2016–2017 metais šalyje užregistruota 16976 specialiųjų ugdymosi poreikių turintys vaikai, integruoti į ikimokyklinio ugdymo įstaigų bendrosios paskirties grupes.

Kadangi specialieji ugdymosi poreikiai dažnai siejami su sulėtėjusia raida, fizinis aktyvumas yra būtina pagalba vaikams ir jaunimui nuo 3 iki 21 metų amžiaus (Watson, 2016; Colorado Department of Education, 2015). Specialiųjų ugdymosi poreikių vaikui labai svarbus fizinio aktyvumo skatinimas. Vaikai bent valandą per dieną turi būti aktyvūs. Kaip teigia Rink, Hall, Williams (2010), daugelis ugdymo įstaigų nesuteikia pakankamo šios srities lavinimo. Jungtinių Tautų Švietimo, mokslo ir kultūros organizacijos (2013) atlikti tyrimo rezultatai atskleidžia, kad specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams suteikiamos nevienodos galimybės dalyvauti bendrojo lavinimo kūno kultūroje – tai priklauso nuo ugdymo įstaigoje dominuojančios sistemos. Tyrimai rodo, kad viena iš kliūčių tokių vaikų fiziniam lavinimui – mokytojų kvalifikacija. Pedagogų rengimas, jų nuolatinis profesinis tobulinimas, yra aktuali sritis, į kurią nedelsiant reikia atkreipti dėmesį (NWCPEA, 2013). Ishiguro, Yoshioka (2016) atliktų tyrimų rezultatai pagrindžia, kad žinių, kaip dirbti su specialiųjų poreikių vaikais, nepakanka, todėl svarbūs yra mokymai.

Daugelis Lietuvos ir užsienio autorių analizuoja temas, susijusias su specialiaisiais ugdymo poreikiais, tačiau pasigendama tyrimų, kurie nagrinėtų vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, fizinį aktyvumą. Kyla probleminis klausimas: ar ikimokyklinio amžiaus vaikai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, yra skatinami būti fiziškai aktyvūs?

**Tyrimo objektas** – pedagogų veikla, skatinant ikimokyklinio amžiaus vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, fizinį aktyvumą.

**Tyrimo tikslas** – išanalizuoti pedagogų veiklą, skatinančią ikimokyklinio amžiaus vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, fizinį aktyvumą.

**Tyrimo uždaviniai:**

1. Atskleisti teorines raidos vystymosi ir fizinio aktyvumo sąsajas, ugdant specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų fizinį aktyvumą.
2. Nustatyti lopšelyje-darželyje dirbančių pedagogų požiūrį į specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų fizinį aktyvumą.
3. Ištirti tėvų / globėjų požiūrį į vaiko, turinčio specialiųjų ugdymosi poreikių, fizinį aktyvumą.
4. Palyginti pedagogų ir tėvų požiūrį į specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų fizinio aktyvumo skatinimą integruotoje ugdomojoje aplinkoje.

**Tyrimo metodai:**

1. Mokslinės literatūros šaltinių analizė.
2. Kiekybinis tyrimas, taikant anketinės apklausos metodą. Pateikti atviri klausimai buvo aptarti, taikant turinio analizę.
3. Atliekant pirminių empirinių duomenų statistinę analizę, visų tirtų respondentų duomenys apdoroti SPSS 17.0 versija. Gauta informacija buvo grupuojama, analizuojama, apibendrinama bei pateikiama diagramų, lentelių pavidalu *Excel* programa. Duomenų analizei taikyti metodai:
  - 3.1. *Chi-kvadrato*  $\chi^2$  nepriklausomumo kriterijus, kuris naudojamas hipotezėms apie kintamojo skirstinį populiacijoje tikrinti, duomenis pateikiant kryžmine lentele.
  - 3.2. *Mann-Whitney U* kriterijus, reikalingas skirtumams tarp dviejų nepriklausomų imčių nustatyti. Skirtumai laikomi statistiškai reikšmingais, kai  $p < 0,05$ .  
*df* – tai laisvės laipsnių skaičius, t. y. stebėjimų skaičius (pasirinkti kintamieji) atimant ribojančių sąlygų skaičių (pasirinktinai skaičiavimui naudojant tik kai kuriuos kintamuosius).

**Tyrimo dalyviai.** Tyrime dalyvavo 102 pedagogės, dirbančios Pasvalio miesto, Šiaulių miesto ir Šiaulių rajono ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Taip pat apklaustas 51 tėvas / globėjas (Pasvalio miesto, Šiaulių miesto ir Šiaulių rajono lopšeliuose-darželiuose), kurių vaikams nustatyti specialieji ugdymosi poreikiai. Tyrimas vyko 2017 m. rugsėjo–lapkričio mėnesiais. Apklausos dalyviai buvo pasirinkti patogiosios tikslios atrankos būdu.

**Hipotezė** – pedagogų organizuojamos veiklos turinys skatina SUP vaikų fizinį aktyvumą.

**Magistro darbo struktūra.** Ši magistro darbą sudaro: santrauka lietuvių kalba, įvadas, du skyriai, išvados, naudotos literatūros sąrašas (72 šaltiniai), santrauka anglų kalba, priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 10 lentelių, 12 paveikslų. Prieduose pateikiamos tėvams ir mokytojams sudaryti anketų klausimai, 7 lentelės su išsamiais empiriniais duomenimis. Darbo apimtis – 59 puslapiai be priedų.



## ***I skyrius. FIZINIO UGDYMO REIKŠMĖ VAIKAMS, TURINTIEMS SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ***

### **1.1. Raidos vystymosi teorijos ir fizinio aktyvumo sąsaja**

Apie specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų fizinį aktyvumą kalbama daug ir iš įvairių perspektyvų. Vaiko psichomotorika kiekviename amžiaus tarpsnyje – sudėtingi ir nuolat kintantys fiziniai ir psichiniai procesai, kurių metu intensyviai vystosi kalba, griaučių, raumenų ir nervų sistemos (Cameron, Monroe, 2011). Aukštesnis motorinių įgūdžių lygis yra siejamas su didesniu vaikų fiziniu aktyvumu (Salaj, Krmpotic, Stamenkovic, 2016). Dėl to vaikai su aplinka sąveikauja judesiais, kurie yra glaudžiai siejami su suvokimo ir jutimo raida, yra neatskiriami nuo pažinimo, komunikacijos, socialinių įgūdžių, žaidimų, judrumo ir savitarnos. Todėl, remiantis teorijomis, apie mažų vaikų mokymą ir raidą yra suformuotos prielaidos (Vaiko raida, 2017), lemiančios pedagogų galvoseną, elgseną, idėjas ir įsitikinimus (Nolan, Raban, 2015).

Mokslinėje literatūroje raida skirstoma į tris pagrindines sritis: biologinę, psichologinę ir socialinę. Daugelis teoretikų laikosi vienos nuomonės, kad biologija ir patirtis yra pagrindiniai veiksniai, formuojantys vaiko raidos proceso rezultatus (Amstrong, 2014). Vystymosi etapai paprastai kinta pakopomis ir remiasi raidos teorijomis. Viena įtakingiausių – kad labiau pažengęs elgesys keičia mažiau pažengusį. Pakopos išsidėsto tam tikra seka, todėl būtina sėkminga vienos pakopos pabaiga, kad būtų pereinama į kitą, o nesėkmės sprendžiant ankstesnes užduotis arba mokantis jai būdingų įgūdžių trukdo raidai vėliau (Lemme, 2003). Tai galioja ir kitoms teorijoms: senesnes, mažiau optimalias strategijas keičia naujos tinkamesnės, taip sudarydamos tarpusavio santykį įnešant daugiau turtingumo ir įvairovės (Adolph, Robinson, 2015).

Tačiau Prasauskienė (2003) teigia, jog mokymosi ir elgesio pokyčių analize remiasi veiksmo, t. y. socialinio ir motorinio mokymosi, biheviorizmo, bendrųjų sistemų, informacijos apdorojimo ir vizualinio suvokimo, teorijos. Remiantis jomis, elgesį nulemia aplinka ir individo sąveika su ja. Šių teorijų autorių požiūriu, mokymasis ar pokyčiai yra bendro raidos proceso komponentai ir atsako į aplinkos pokyčių rezultatus. Augdamas vaikas išmoksta naujų įgūdžių, kurie prisideda prie jau esančių ar išstumia tam tikrus įgytus anksčiau.

Taigi, remiantis veiksmo teorijomis, vaiko raida grindžiama mokymusi, nuolat įgyjant naujų ir sudėtingesnių įgūdžių, o ne branda skirtingais amžiaus etapais (cit. Prasauskienė, 2003).

Vienas žymiausių raidos psichologų, pažintinės raidos teorijos kūrėjas Piaget teigia, kad vaikai aktyviai konstruoja žinių bagažą, manipuliuoja ir tyrinėja juos supantį pasaulį. Manoma, jog vystymasis vyksta tam tikrais etapais: nuo gimimo iki pilnametystės. Piaget teoretikai daugiau dėmesio skiria asmeninei, socialinei ir emocinei raidai, o ne kognityvinei plėtrai. Jie teigia, jog akademinę patirtį reikia atidėti iki vėlesnio amžiaus, pavyzdžiui, nuo 7 metų.

Tačiau Steinerio teorijos pripažįsta ir pastovumo, ir kintamumo įtaką vaiko vystymuisi. Jie tiki, kad etapai yra diskretiški ir skirtingi, vaikams pereinant nuo vieno etapo prie kito; kiti mano, kad etapai yra tęstiniai (Nolan, Raban, 2015).

Ne mažiau svarbi yra Albert Bandura socialinė-kognityvinė išmokimo teorija, kuri teigia, jog socialinis išmokimas vyksta vaikui stebint kitus – modelius. Kognicijų susiformavimas vyksta patiriant, sąveikaujant su socialiniu pasauliu, pvz. stebint tėvus. Tikėjimas asmenine kompetencija išsivysto bendraujant su kitais ir dėl asmeninės patirties: mes sužinome, kokie, kas mes esame, gaudami grįžtamąjį ryšį iš aplinkinių (Žukauskienė, 2009). Mokymosi stebint teorija yra taikoma bendrosios ir smulkiosios motorikos įgūdžių lavinimui ikimokyklinio amžiaus vaikams. Norint, kad vaikai įgytų naujų motorinių įgūdžių, jie turi atlikti šias užduotis:

- stebėti kitų elgesį;
- suformuoti mintyse elgesio vaizdą;
- imituoti elgesį;
- išbandyti praktiškai elgesį;
- būti motyvuoti pakartoti elgesį.

Kitaip tariant, vaikai turi būti pasiruošę, turėti tinkamas galimybes ugdytis ir domėtis (būti motyvuoti) motorinių įgūdžių lavinimu, kad įgytų reikalingų gebėjimų (Physical Development, 2016).

## **1.2. Fizinio aktyvumo reikšmė specialiųjų ugdymosi poreikių vaiko raidoje**

Analizuojant mokslinę literatūrą, galima aptikti daug specialiųjų ugdymosi poreikių (*toliau – SUP*) asmenų apibrėžčių.

Tutt (2011) teigia, kad terminas *specialieji ugdymosi poreikiai* kilęs iš Warnock ataskaitos 1978 metais. Jis vėliau, 1981 metais, pateiktas švietimo įstatyme. Tai yra daug platesnė sąvoka, nei Warnock ataskaitoje pavartotas apibūdinimas – *neįgalieji*.

Mokslinėje literatūroje randama įvairios SUP tipų klasifikacijos. Vienoje iš populiariausių šalių tarp lietuvių – Anglijoje – taikoma klasikinė klasifikacija, kurioje yra nurodomi aštuoni skirtingi specialiųjų ugdymosi poreikių tipai:

- mokymosi sunkumų;
- specifinių mokymosi sunkumų;
- elgesio ir emocijų sutrikimų;
- klausos sutrikimų;
- regos sutrikimų;
- kalbos vystymosi, kalbėjimo sutrikimų;
- sveikatos sutrikimų.

Taip pat literatūroje randamas ir devintas SUP tipas: *gabus, tačiau mokosi blogiau, negu leidžia jo gabumai*. Šis tipas nėra įtrauktas į klasifikaciją, bet numatomas jo egzistavimas ateityje (Hornby, Davis, Taylor, 2009). Galima pastebėti, kad užsienio autorius, klasifikuodamas SUP tipus, daug dėmesio skiria problemoms, sutrikimams. Daugelyje išsivysčiusių šalių sąvoka *specialieji ugdymosi poreikiai* turi teisinę reikšmę: ugdymo įstaigos yra įgaliotos, atsakingos vaikams su SUP laiku suteikti paramą ir papildomus išteklius (Westwood, 2015; cit. Booth, 2013).

Svarbu paminėti ir tai, kad, pasak Vest, Cornman, Burrows ir Pedrick (2006), SUP vaikai apibūdinami kaip žemo fizinio pasirengimo asmenys, turintys širdies ir kvėpavimo funkcijų sutrikimų.

Fizinis aktyvumas, pasak autorių, yra suprantamas kaip visų skeleto raumenų treniravimas, dėl kurio padažnėja pulso ir kvėpavimo dažnis. Ankščiau ir dabar yra atliekama daug tyrimų, skiriamas didelis dėmesys fiziniam aktyvumui (Adamcak, Bartik, Cipov, Michal, 2015). Labai svarbu suvokti, kad vaiko fizinis išsivystymas, jo brandumas, fizinės ir psichinės sveikatos stiprinimas, tinkamos gyvenimo kokybės, gerovės užtikrinimas ženkliai priklauso nuo vieno iš svarbiausių vaiko sveikos gyvensenos komponentų – fizinio aktyvumo (Strukčinskienė, Raistenskis, 2012; Costello, Kafchincki, Vrazel, Sullivan, 2011). Pastebima, kad vaiko patirtis dalyvaujant fiziniame ugdyme padeda vystyti teigiamą požiūrį į sveiką, aktyvią gyvenseną (Board of Education Commonwealth of Virginia, 2008). Teigiama, kad lopšelyje-darželyje pradedama „kelionė“ į oficialų fizinį lavinimą, judėjimą. Daug vaikų ateina į darželį jau turėdami amžių atitinkančius motorinius įgūdžius, tačiau pastebima, jog didžioji dalis ugdytinių vis dar jų mokosi. Rankų judesių koordinacija nuolat lavėja, tačiau reakcijos greitis vis dar nepakankamas (California Department of Education, 2009; Vest, Cornman, Burrows, Pedrick, 2006). Fizinio

lavinimo užsiėmimuose vaikai mokosi lokomocinių ir nelokomocinių judesių, kaip jais manipuluoti, valdyti, kad augant galėtų parodyti judesių vystymosi etapus (sekas), šokių žingsnelius. Vaikai mėgsta judėti girdėdami muziką, todėl ritminė veikla yra ideali siekiant, kad vystytųsi lokomociniai (bėgimas, šuoliavimas, šokinėjimas, slidinėjimas ir pan.) ir nelokomociniai įgūdžiai. Pagrindiniai judėjimo įgūdžiai įgyjami vaikų darželyje – tai fizinio aktyvumo pagrindai, naudojami visą gyvenimą (California Department of Education, 2009). Vis dėlto, Tarptautinio šeimų gyvenimo tyrimo rezultatai parodė, kad maždaug pusės Lietuvos ikimokyklinukų fizinis aktyvumas yra nepakankamas, t. y. jie iš viso nesimankština (41,4 proc.) arba mankština labai retai (12,5 proc.; Zumeras, Gurskas, 2012).

Analizuota mokslinė literatūra, susijusi su vaikų fiziniu aktyvumu, atskleidė, kad Lietuvoje ikimokyklinio amžiaus vaikų fizinis aktyvumas nėra pakankamas, o to pasekmė gali būti vaikai, turintys SUP.

Pastebima tendencija, kad tokie vaikai dažniau turi antsvorio arba yra nutukę. Pažymima, jog vaikai, turintys autizmo sutrikimą, yra mažiau fiziškai aktyvūs, todėl tai ir yra pagrindinė antsvorio didėjimo priežastis. Dalyvauti fizinėje veikloje gali būti sunku dėl motorinių funkcijų sutrikimų, nepakankamos motyvacijos, savikontrolės trūkumo ir sunkumų planuojant. Be to, fizinis aktyvumas kartu su kitais grupės vaikais gali pabloginti mažamečio būklę (Dawson, Rosanoff, 2009).

Svarbu paminėti ir tai, kad, pasak Picos (2014), paprastai ikimokyklinio amžiaus vaikams, turintiems klausos sutrikimų, judėjimas nėra problema, tačiau išskiriami atvejai, kai yra pažeisti pusratiniai kanalai (kauliniam labirintui priklausantys kanalai, esantys vidinėje ausyje). Jei jie pažeisti, vaikas turi pusiausvyros sutrikimų, vėluoja motorinė raida. Tokie mažamečiai turėtų vengti dalyvauti pavojinguose pusiausvyros veiklose, pavyzdžiui, vaikščiojime ar laipiojime, reikalaujančiuose rotacijos judesių, išskyrus atvejus, kai veiksmai atliekami su pagalba. Vaikai, turintys klausos sutrikimų, dalyvaudami fizinėje veikloje, sunkiau suvokia žodines instrukcijas. Todėl mokytojas turėtų vengti greito burnos uždarymo, kalbėti žemais tonais, nes tokie vaikai geriau girdi žemo dažnio garsus.

Collier (2014) išreiškia nuomonę, jog cerebrinį paralyžių turintis vaikas gali turėti kūno raumenų spastiką, disbalansą, griaučių sistemos deformacijų.

Dauno sindromą turintys mažamečiai dažniau pasitempia sausgysles, jų sąnariai nestabilesni, raiščiai laisvesni, taip pat reiktų atkreipti dėmesį į girdelės subliuksacijos riziką.

Atliktų užsienio autorių tyrimų analizė patvirtino, kad įvairūs sutrikimai lemia specialiųjų ugdymosi poreikių atsiradimą, todėl ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymas lopšelyje-darželyje yra svarbus sveikatai, saugumui, pažinimui, savarankiškumui.

### **1.3. Vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, fizinio ugdymo organizavimas lopšeliuose-darželiuose**

Sėkmingam vaikų specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimui turi būti sukurtos tam tikros sąlygos (Guziova ir kt., 2008), todėl ikimokyklinis ugdymas yra grindžiamas integruotu švietimu. Mokymosi proceso ir temų integracija yra svarbesnė nei individualus turinys. Patyrimas bendraujant su suaugusiaisiais ir vaikais yra svarbi ugdymo dalis. Veiksmingam švietimui ir mokymui reikalingi papildomi išteklių, t. y. sąlygos, užtikrinančios SUP tenkinimą (Guziova ir kt., 2008). Pagal mokinio specialiųjų ugdymosi poreikių (išskyrus atsirandančius dėl išskirtinių gabumų) įvertinimo pedagoginiu, psichologiniu, medicininiu ir socialiniu aspektais ir specialiojo ugdymosi skyrimo tvarkos aprašą (2011), pirminį vaiko įvertinimą atlieka įstaigos vaiko gerovės komisija, kuri dėl išsamesnio tyrimo gali kreiptis į pedagoginę psichologinę tarnybą, teikiančią rekomendacijas dėl tolesnio SUP vaikų ugdymo. Lankinen, Kauppinen (2010) akcentuoja, kad specialiųjų poreikių vaikų švietimo tikslas – padėti mokytis. Ikimokyklinio amžiaus vaikui, kuriam nustatyti SUP, turi būti teikiama pagalba, sudaromi individualūs mokymo planai (pedagoginis dokumentas, kuris reglamentuoja sistemingą mokymą, sprendimų priėmimą dėl specialios pagalbos įgyvendinimo). Plane nustatomi aspektai, susiję su specialiosios pagalbos teikimu, pagrindiniais ugdymo tikslais ir turiniu, taip pat numatomi veiksniai, susiję su mokymo metodais ir aplinka.

Specialusis ugdymas gali būti teikiamas integruojant SUP vaikus į bendrąsias grupes, kartu su sveikais mažamečiais, atsižvelgiant į interesus bei būtinas pagalbos teikimo sąlygas, taip pat specialiosios grupės reikalingumą. Mokymo grupės formuojamos taip, kad visi vaikai sugebėtų pasiekti programoje numatytus tikslus. Organizuojant ikimokyklinį ugdymą, reikalingi kvalifikuoti mokytojai, gebantys taikyti pedagoginio darbo metodus, kurie padėtų ugdytis skirtingų poreikių vaikams (Lankinen, Kauppinen, 2010).

Pasak Guziovos ir kt. (2008), individuali švietimo ir mokymo programa apima:

- pagrindinę informaciją apie vaiką, diagnozę ir jos pasekmes ugdymo procesui;
- mokyklos ir klasės aplinkos pritaikymą;
- švietimo turinio pakeitimą;
- specialiųjų ugdymo metodų taikymą;
- įstaigos ypatumus ir ugdymo formas;
- kompensacinės pagalbos ir specialios ugdymosi pagalbos teikimo reikalavimus;
- profesionalų – specialiojo pedagogo, psichologo, logopedo ir kt. – pagalbą.

- Visi pritaikymai yra adaptuoti individualiam diapazonui ir kokybei, kad atitiktų tam tikro vaiko švietimo ir mokymo poreikius. Pedagogas, bendradarbiaudamas su specialiuoju pedagogu ar kitais specialistais, rengia individualią švietimo ir mokymo programą, kuri gali būti keičiama ir papildoma, atsižvelgiant į faktinius vaiko poreikius.

Vis dažniau pastebima, kad SUP vaikams, atsižvelgiant į jų interesus, būtina organizuoti veiklas fiziniam aktyvumui didinti. Pagal Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymą (2011), tokių mažamečių ugdymas organizuojamas vadovaujantis programomis, parengtomis pagal Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašą. Jos pritaikomos, atsižvelgiant į nustatytus vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius, vaiko, tėvų (globėjų, rūpintojų) pageidavimus ir pedagoginės psichologinės arba švietimo pagalbos tarnybų išvadas bei rekomendacijas. Švietimo įstaigos susitaria dėl ugdymo pritaikymo ir įforminimo. Vienas iš ikimokyklinio ugdymo įstaigose vykdomų užsėmimų yra kūno kultūra. Svarbus žingsnis norint įgyvendinti optimalią programą – planavimas. Kūno kultūros užsėmimų planai numato pamokos veiklą ir apima išsikeltus uždavinius bei tikslus, kurie turėtų būti suderinti su organizacijos misija ir bendrosios kūno kultūros programomis, skirtomis ugdytiniais be negalių (Winnick, Porretta, 2016; Hutzler, Levi, 2008; Winnick, 2011). Svarbiausias fizinio lavinimo užsėmimų tikslas – turintiems sutrikimų vaikams įsitraukti ir dalyvauti bendroje veikloje (Hutzler, Levi, 2008). Mažamečiams, kai jie dar yra judrūs, imlūs, siekiantys pažinti pasaulį, reikia sudaryti sąlygas pajusti judėjimo džiaugsmą, kad jie norėtų būti fiziškai aktyvūs visą gyvenimą (Rutkauskaitė, Bukauskė, 2016).

Siekiant optimalaus vaikų integravimosi į bendrojo lavinimo grupes, vaikams, turintiems skirtingų gebėjimų nei jų grupės draugai, yra pritaikomos fizinio lavinimo programos. Teigiamo, kad įtraukiant alternatyvias mokymosi formas, dalyvaujant bendroje veikloje, naudojant papildomus įrenginius bei strategijas, vaikus, turinčius SUP, galima veiksmingai integruoti į bendrą veiklą.

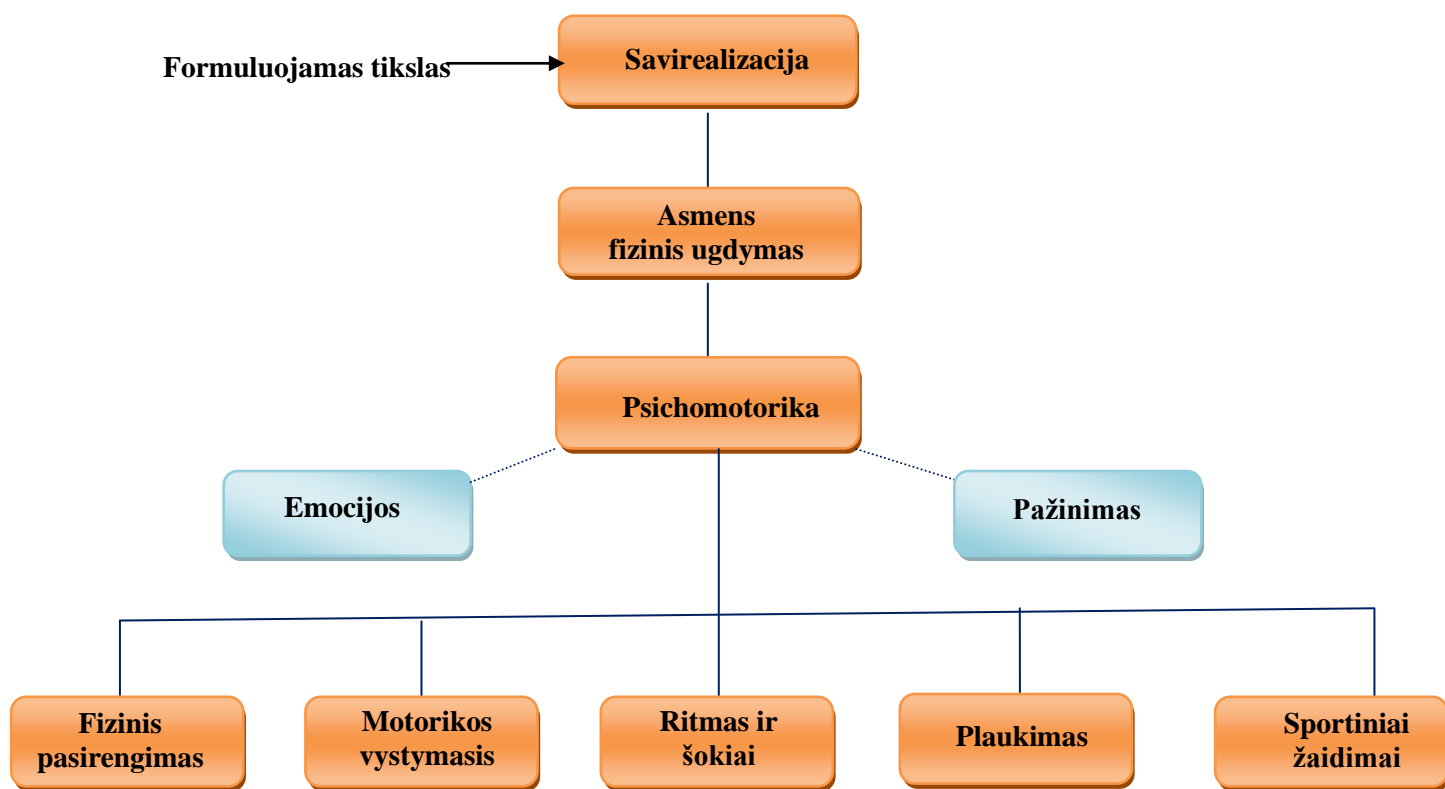
Vis dažniau pastebima, kad neįgaliems mažamečiams sunkiau prisitaikyti, dalyvauti fizinėje veikloje. Vienas iš rimčiausių sutrikimų yra Diušeno raumenų distrofija (paveldimas susirgimas, priklausantis progresuojančių raumenų ligų grupei). Autoriaus atlikta sisteminga mokslinės literatūros apžvalga parodė, kad yra daug būdų palengvinti moksleivių integravimą į bendrojo lavinimo kūno kultūrą. Vienas iš jų – susitikti su moksleivių tėvais, visais procese dalyvaujančiais mokytojais bei ugdytiniais ir atvirai aptarti galimybes, apribojimus. Kiekvienas vaikas turi teisę dalyvauti fizinio lavinimo pamokoje. Mažamečiui su SUP gali prireikti minimalios pagalbos, susijusios su fizine veikla, ir individualios mokymosi programos. Būtina

pažymėti, kad ji sudaroma, norint padėti vaikui įsitraukti į bendrą fizinę veiklą ir dalyvauti joje tiek, kiek leidžia jo SUP (Parent Project Muscular Dystrophy, 2010).

Apibendrinant galima teigti, kad fizinių įgūdžių lavinimas yra neatsiejamas nuo komunikacijos mažametį supančioje aplinkoje.

#### 1.4. Pedagogų veiklos, ugdant vaikus su SUP, veiklos turinys

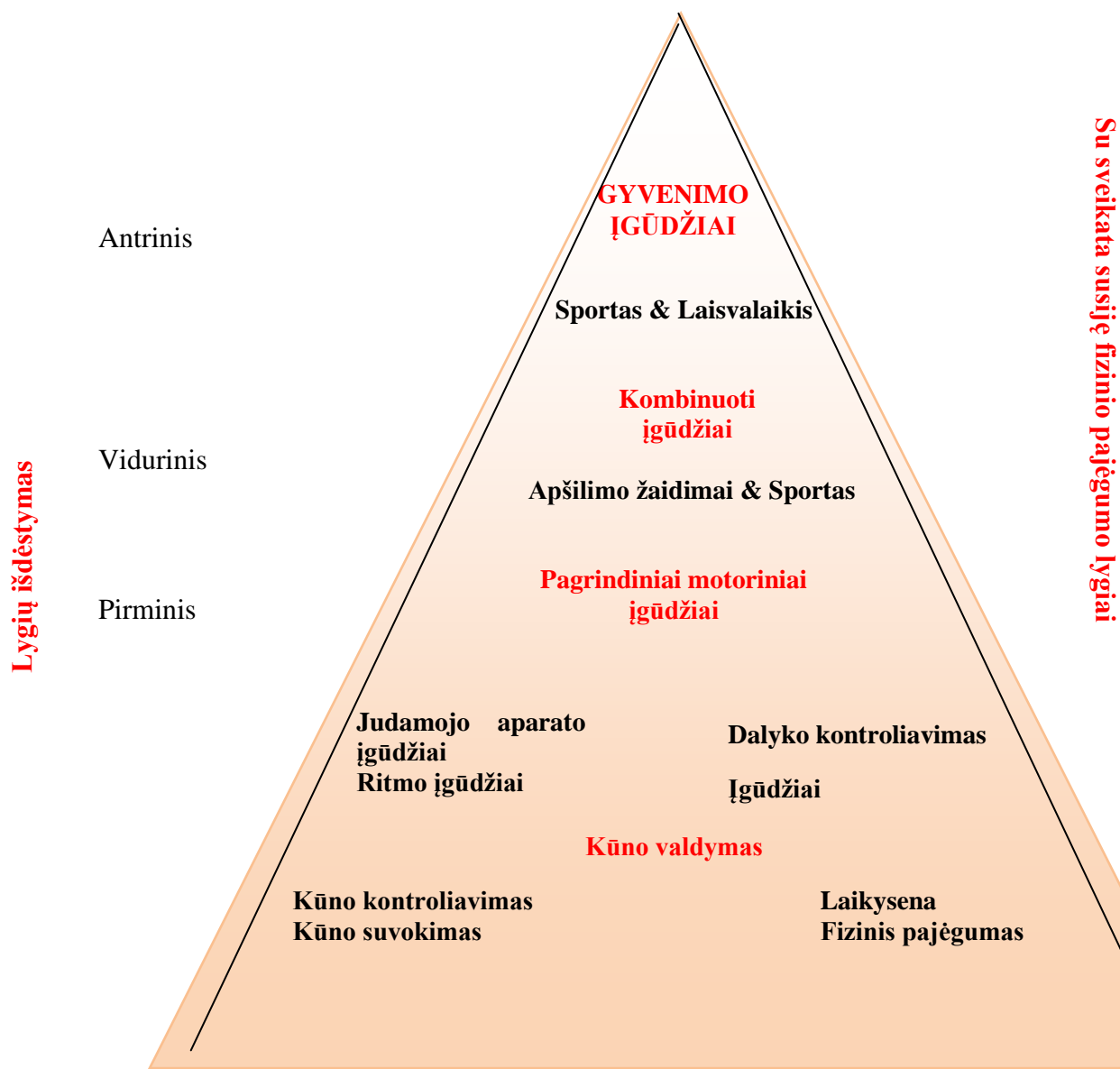
Mokslinėje literatūroje pasigendama detalių kūno kultūros užsiėmimų SUP vaikams aprašų. Daugelis galvoja, kad jie negebės atlikti veiksmų (Hutzler, Levi, 2008). Planuojant užsiėmimus, numatant tikslus ir uždavinius, orientuojamasi į schemą, skirtą vaikų, turinčių SUP, kūno kultūros programos sudarymui (žr. 1 paveikslą).



1 pav. Fizinio ugdymo programos tikslų ir uždavinių sudarymo schema

Sudarant fizinio ugdymo programą, siekiama, kad vaikai būtų aktyvūs, sveikai gyventų ir galėtų save realizuoti. Remiantis paradigma, programos tikslai apima psichomotorines sritis: emocijų, pažinimo. Fizinio ugdymo programos tikslai vystomi penkiose srityse: fizinio pasirengimo, motorikos vystymosi, ritmo ir šokio, plaukimo, sportinių žaidimų, kurios glaudžiai susijusios su psichomotorine raida (Hutzler, Levi, 2008).

Kelly (2011) vaikams, kurie turi negalių, fizinį ugdymą klasifikuoja pagal lygius (žr. 2 paveikslą).



Kelly (2011) nustatė, kad bendrojo lavinimo kūno kultūros užsiėmimuose neįgalių vaikų fiziniai įgūdžiai vystomi lėčiau. Rezultatai parodė, kad turint raidos sutrikimų informaciją įsisavinama ne taip greitai. Jei integruotuose fizinio lavinimo užsiėmimuose nespėjama įgyti reikiamų įgūdžių, programos nėra koreguojamos ir užsiėmimai nėra kartojami. Tai rodo, jog norint, kad vaikas prisivytų draugus ir įgautų reikalingų įgūdžių, turi būti suteikiama daugiau papildomų individualių pamokų, laiko fiziniam lavinimui.

Nepriklausomai nuo išsivystymo, vaikams turi būti suteikta galimybė tyrinėti fizinę aplinką, siekiant plėtoti įgūdžius. Pacer centre (2011) individualios kūno kultūros programos



dažniausiai taikomos šių ligų grupėms: autizmui, visiškam aklumui, sunkiems klausos, elgesio ir emocijų, specifiniam mokymosi, raidos, regos sutrikimams, trauminiam smegenų sužalojimui (2011). Judesių mokymui dažniausiai naudojami trys metodai: tiesioginis bandymas užmegzti ryšį su vaiku, tyrinėjimas, atradimas (Pica, 2014).

SUP vaikams reikia galimybės naudotis sportiniu inventoriumi ir bendrauti su bendraamžiais, todėl mokymo turinys, aplinka turi būti kruopščiai suplanuoti. Kūno kultūros mokytojas turi sugalvoti, kaip pritaikyti aplinką fizinei veiklai bei kaip ją pateikti, pristatyti mažamečiams, atsižvelgdamas į jų amžių ir raidą (Winnick, Porretta, 2017). Morton su bendraautorais (2012) teigimu, kūno kultūros pritaikymas SUP ikimokyklinio amžiaus vaikams turi orientuotis į motorinių įgūdžių išsivystymą. Fizinio lavinimo užsiėmimai planuojami, numatant pagrindinių judesių lavinimą, atsižvelgiant į vaiko raidą. Literatūroje randami keturi mažamečių saugos ir kūno kultūros ugdymo standartai:

1. Vaikai ugdomi savarankiškumo ir asmens higienos įgūdžius.
2. Vaikai plėtoja žinias ir įgūdžius apie sveiko maisto vartojimą.
3. Vaikai pradeda geriau suprasti apie galimus pavojus aplinkoje.
4. Vaikai ugdomi kompetencijas, kurios reikalauja pasitikėjimo savo jėgomis (<http://www.nj.gov/education/ece/guide/standards.pdf>).

Siekiant, kad SUP vaikai įsitrauktų į kūno kultūros užsiėmimus, ugdymo turinys turėtų būti sudaromas atsižvelgiant į vaiko motoriką.

Užsienio autorė Berk (2012) teigia, kad 3–4 metų sulaukęs vaikas turėtų gebėti lipti ir nulipti laiptais pakaitiniu žingsniu, laikydamasis suaugusiojo rankos ar turėklo, pašokti ir nušokti, mesti ir sugauti kamuolį, gaudyti kamuolį sulenktomis rankomis, važiuoti triračiu.

4–5 metų sulaukęs vaikas turėtų be pagalbos lipti laiptais žemyn, pakaitiniu žingsniu, tolygiai bėgti, šokinėti ant vienos kojos, mesti ir pagauti didelį kamuolį perkeliant kūno svorį, greitai važiuoti triračiu.

Akcentuojama, kad fizinio ugdymo programa neturi sutapti su organizuojamais kūno kultūros užsiėmimais. Mokytojai gali pasirinkti, kuriems motoriniams įgūdžiams lavinti skirs didesnę dėmesį, daugiau laiko. Pavyzdžiui, pedagogas mokslo metų pradžioje parengia kūno kultūros užsiėmimų planą, sudarytą orientuojantis į fizinio aktyvumo gebėjimų ugdymą. Fizinis aktyvumas (pvz. šuoliai) būtų lavinamas žaidžiant. Mokytojai gali organizuoti kūno kultūros užsiėmimus pagal savaitines temas: esant temai „Zoologijos sode“ arba „Diena cirke“, lavinti motorinius įgūdžius imituojant įvairius gyvūnus, jų judesius, daiktus.

Kadangi dauguma vaiko elgsenų (gebėjimai, mokėjimai) vystosi dar ankstyvoje vaikystėje, judėjimas, žaidimai ir patirtinis mokymasis yra aktualūs motorinių įgūdžių vystymuisi.

Mažamečius, turinčius SUP, dažnai reikia mokyti įgūdžių, kuriuos kiti ikimokyklinio amžiaus vaikai, dalyvaudami veiklose, įgyja savaime ir kurie yra svarbūs kitose srityse (Morton ir kt., 2012).

### **1.5. Ikimokyklinio amžiaus vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, fizinio aktyvumo skatinimo būdai**

Mažas fizinis aktyvumas yra pasaulinio masto sveikatos problema, būdinga įvairaus amžiaus vaikams, o itin svarbi mažamečiams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių. Mokslinėje literatūroje dažnai analizuojami tokių vaikų fizinio aktyvumo skatinimo būdai, tačiau straipsnių apie integruotos ugdymo aplinkos metodus stinga. Daugelis neįgaliųjų gali aktyviai ir reguliariai dalyvauti kūno kultūros užsiėmimuose, tačiau jiems gali prireikti gestų kalbos vertėjo ar pritaikyto inventoriaus. Pavyzdžiui, žaidžiant beisbolą – lengvesnės lazdos su didesne rankena (Pacer centre, 2011).

Ugdant specialiųjų ugdymosi poreikių vaikus, užtikrinant jų saugumą ir gerovę, gali prireikti kitų specialistų pagalbos, patarimų. Svarbu, kad kiekvienas vaikas būtų padrąsinamas, turėtų galimybę dalyvauti bendrojo lavinimo kūno kultūros užsiėmimuose. Skatinant vaikų fizinį aktyvumą svarbu keisti veiklas. Tai gali palengvinti dalyvavimą veikloje. (Physical Education, 2008).

Jei vaikai dėl negalios nėra pajėgūs visapusiškai dalyvauti reguliariose fizinio ugdymo programose, įstaigos vadovai yra atsakingi už šių vaikų fizinį lavinimą – alternatyvius užsiėmimus, kurie lavintų bendrąją motoriką. Ugdymo įstaiga ir tėvai turi padėti pritaikyti fizinio ugdymo programas tais atvejais, kai tai reikalinga dėl turimos negalios. Pvz. jei mažametis negali bėgti, bet geba dalyvauti plaukimo užsiėmimuose, turi būti sudaromos sąlygos reguliariai dalyvauti šiose integruotose veiklose (Pacer Centre, 2011). Todėl, siekiant, kad vaikai su negalia turėtų galimybę mokytis tomis pačiomis sąlygomis kaip ir kiti, švietimo paslaugų teikėjai turi užtikrinti, kad:

- užsiėmimo veikla būtų pakankamai lanksti, suteikianti galimybę vaikams joje dalyvauti;
- užsiėmimo reikalavimai būtų peržiūrėti atsižvelgiant į vaikų galimybes (galias);
- atitinkamos programos būtų įgyvendinamos su tėvų sutikimu;
- programa, kurioje vaikas negali dalyvauti, būtų pakeičiama alternatyvia;
- būtų teikiama papildoma parama vaikams, siekiant numatyti mokymosi tikslų (McLaren, 2010).

Pastaruoju metu bendrojo lavinimo, kūno kultūros programose, į kurias integruojami vaikai su SUP, vis dažniau įtraukiami komandiniai žaidimai, t. y. šokiai, gimnastika, tenisas, badmintonas ir kt. Mokytojai pastebi, kad tai yra sunki sritis, nes reikia sugalvoti taisykles ir strategiją, kad ir SUP vaikai galėtų dalyvauti. Vaikams, turintiems mokymosi sunkumų, koordinacijos sutrikimų, sunku žaisti komandinius žaidimus, nes dažnai jų motoriniai įgūdžiai nepakankami (Maher, 2010), tačiau užsienio autoriai pateikė kūno kultūros užsiėmimų integracijos pavyzdį: vaikui su pilnai paralyžuotomis kojomis pasiūlyti dalyvauti žaidimuose, kuriuose reikia atlikti veiksmus su viršutine galūne (pvz. gaudyti kamuolį; Hutzler, Levi, 2008).

Alderman, Beighle, Pangrazi (2006) nurodo, kad vienas svarbiausių dalykų skatinant fizinį aktyvumą – naudojant planą sukurti aplinką, orientuotą į dalyko meistriškumą. Kūno kultūros užsiėmimuose pasiūlyti keletą veiklos rūšių, kurios būtų įvairių sudėtingumo lygių, pvz. pabandyti sugauti pupų maišelį su savo dominuojančia ranka, gali būti kairė, dešinė arba abi. Taip pat rekomenduojama vaikams palikti tam tikrą atsakomybę už savo veiklos pasirinkimą, pavyzdžiui, pagal muziką gali atlikti savo mėgstamus viršutinės kūno dalies pratimus. Pasak autorių, mažamečiams svarbus dėmesys, pripažinimo procesas, savęs tobulinimas, teigiamas grįžtamasis ryšis. Taip pat siūloma skatinti moksleivius fizinio lavinimo pamokose dalyvauti su vis naujais partneriais-bendraklasiais. Tai būdas, stiprinantis socialinės plėtros aspektą.

Siekiant, kad SUP vaikai būtų fiziškai aktyvūs, reikia įtraukti inovatyvių ugdymo būdų. Pasak autoriaus, vienas iš jų yra klasikinis baletas, kuriame kūrybiškai žvelgiama į šokio mokymą. Ši veikla siejama su sąvoka *šokėjas* – tai liesas, aukštas asmuo. Balerina, kuri naudojasi neįgaliojo vežimėliu, ramentais, šokių studijoje ar scenoje regima retai. Taigi, kai vaikas, turintis SUP, pasirodo grupėje, daugelis asmenų nežino, kaip derėtų elgtis. Palankių sąlygų vaikų su SUP fizinei integracijai į šokių pamokas sudarymas palengvina mokytojo darbą, nes vaikai be sutrikimų dirba kartu su neįgaliuoju. Svarbu paminėti, kad prieš baletą turi vykti komandiniai mokymai fizinio ugdymo integruotose klasėse su SUP vaiku ir klasės mokytoju. Taip pat baletu užsiėmimuose įsitraukti į veiklą padeda pažengusios šokėjos, grupės vaikai ir pagalbininkai, kartu praleidžiantys visą dieną. Neįgaliejiems moksleiviams gali prireikti daugiau individualaus dėmesio (Marshall, 2016).

Dar vienas iš SUP vaikų fizinio aktyvumo būdų yra tenisas. Ši sporto šaka suteikia galimybę integruotis, įsitraukti. Visi SUP vaikai gali dalyvauti tradiciniame tenise ar pritaikytame (susidedančiame iš trumpesnės, lengvesnės raketės bei didesnio mušinėjimo pagrindo, vaikas gali stovėti arčiau tinklinio tinklo). Suteikiami optimalūs iššūkiai. Galima teigti, kad vaikai be fizinio aktyvumo negali vystytis.

Vaikui, turinčiam SUP (pvz. raumenų distrofiją), naudingi plaukimo užsiėmimai. Jis neturi kovoti su gravitacija, o tai leidžia panaudoti daugiau jėgos, kad stumtumėme save į priekį. Plaukimas ne tik pagerina plaučių darbą, tai taip pat yra puiki proga dalyvauti bendroje fizinėje veikloje su savo grupės draugais, nes nereikia nerimauti dėl pusiausvyros praradimo (Parent Project Muscular Dystrophy, 2010).

Taip pat žaidžiant beisbolą, futbolą vaikui su SUP turi būti mažesnė žaidimo erdvė, sumažinti atstumai, kad galėtų konkuruoti. Kiekvienam moksleiviui turi būti suteikiama galimybė dalyvauti modifikuotoje veikloje su SUP ugdytiniais ir nemodifikuotoje veikloje. Jei vaikas naudojasi neįgaliojo vežimėliu, jam taip pat turi būti suteikta galimybė dalyvauti fizinėje veikloje. Vežimėlių futbolas yra puikus sportas. Pridėta prie vežimėlio, užfiksuota ir nukreipta į kamuolį ledo ritulio lazda gali padėti įsitraukti į bendrą veiklą (Parent Project Muscular Dystrophy, 2010).

Pastaruoju metu vis labiau populiarėja joga. Ji gali būti įtraukta į bendrojo ugdymo įstaigų programą kaip atskirų judesių rinkinys baigiamajai daliai – atsipalaidavimui. Jogos principai idealiai tinka vaikams su autizmo spektru. Pozos turi būti atliekamos lėtai, o tai naudinga tiems, kurie mokosi kontroliuoti savo impulsyvumą. Judesiai atliekami gulint, sėdint, stovint ant kilimėlių ir nebūtinai tik tam tikroje darbo vietoje. Joga apima visus moksleivius, nepriklausomai nuo jų fizinio pajėgumo. Niekada nerodomi pratimai, kurie vaikams būtų sunkūs. Pastebima, kad yra įvairių jogos pozicijų – kvėpavimo metodų, kurie yra veiksmingi kovojant su padidėjusiu nerimu, orientacijos sutrikimais (Stockley, 2010). Hutzler, Levi (2008) duomenimis, integruotais fizinio lavinimo užsiėmimais siekiama pašalinti neigiamą aplinkinių požiūrį į vaiką, turintį SUP, ir psichosocialinius barjerus, taip mažametis skatinamas būti fiziškai aktyvus.

## **1.6. Pedagoginio proceso stiprybės ir galimybės, skatinant ikimokyklinio amžiaus SUP vaikų fizinį aktyvumą**

Vaikų fizinis lavinimas ugdymo įstaigoje apima sportinius žaidimus, fizinę veiklą, mokymus apie sveikatą, jos gerinimo būdus, specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų motorikos lavinimą (Kjesbo, 2010).

Fizinis ugdymas leidžia SUP turintiems vaikams išbandyti, mėgautis aktyvia veikla, įgyti naujų įgūdžių, kuriuos jie galės panaudoti ir būdami mokyklinio amžiaus, ir jau suaugę – kaip poilsio ir socializacijos priemonę (Physical Education, 2008).

Fizinis lavinimas stiprina kūno raumenis, užtikrina vaikų fizinę gerovę, taip pat suteikia galimybę lavinti bendrosios motorikos, klausymo, žaidimų įgūdžius, koncentraciją, savigarbą, pasitikėjimą savimi, gebėjimą bendrauti ir bendradarbiauti su kitais (Panagiotou, Evaggelinou, Doukeridou, Mouratidou ir Koidou, 2008).

Tačiau planuojant fizinio lavinimo programas, turi būti atsižvelgiama į konkrečius grupės, vaikų poreikius (Physical Education, 2008). Pastebima tendencija, kad daugelis moksleivių patiria sunkumų norėdami išlaikyti stabilią kūno padėtį – pusiausvyrą, atlikdami koordinuotus judesius.

SUP vaikų įtraukimas į ikimokyklinio ugdymo įstaigas turi daug naudos. Remiantis neseniai atliktais tyrimais, pastebima, kad neįgalieji turi tas pačias galimybes dalyvauti ugdymo įstaigoje ir socialiniuose renginiuose. Mažamečiai, kurie neturi sutrikimų, išmoksta priimti kitokius vaikus, turinčius SUP. Sėkminga neįgaliųjų integraciją į ikimokyklinio ugdymo grupes galima tik tuomet, kai kiti vaikai yra paruošti pedagogų, pasirengę priimti ir bendrauti su mažamečiais, turinčiais sutrikimų. Fizinis ugdymas yra sritis, kuri gali pakeisti žmonių požiūrį į neįgaliuosius. Autoriai atliko tyrimą su vaikais (n=178), kurio tikslas – nustatyti parolimpinės dienos programos poveikį sveikiems ugdytiniais, išsiaiškinti požiūrį į neįgaliųjų dalyvavimą fizinio lavinimo užsiėmimuose. Tyrimo rezultatai patvirtino teigiamą požiūrį į integruotą bendrojo lavinimo kūno kultūrą (Panagiotou, Evaggelinou, Doukeridou, Mouratidou ir Koidou, 2008).

Remiantis literatūros apžvalga, Vogler, Koranda, Romance (2000) akcentuoja, kad integracija į kūno kultūrą yra efektyvi, sudaro palankias sąlygas motorikos lavinimui ir vaikų savivertės didinimui. Tolesni tyrimai rodo, kad vaikai, turintys SUP, nori dalyvauti bendrojo lavinimo kūno kultūros pamokose (Goodwin, Watkinson, 2000; cit. Hilderley, Rhind, 2012).

Būtina paminėti, kad vaikams su SUP kyla kliūčių integruojantis į ikimokyklinių įstaigų bendrąsias grupes. Nustatyta, jog didžiausią atskirtį patiria neįgalieji. Atskleistos kliūtys, kurios trukdo dalyvauti fizinėje veikloje:

- motyvacijos ir pasitikėjimo stoka;
- neigiama patirtis ugdymo įstaigoje;
- šeimos ir draugų palaikymo trūkumas;
- informacijos stoka apie galimybes dalyvauti fizinėje veikloje;
- fiziniai įgūdžiai (Thomas, 2008).

Billinger ir kt. (2017), akcentuoja, kad svarbiausios vaikų, turinčių SUP, mažo fizinio aktyvumo priežastys yra nuovargis, nepakankamas susidomėjimas veikla, motyvacijos stoka, suvokimo stoka, nepasitikėjimas savo jėgomis, neigiami įsitikinimai apie fizinę veiklą ir baimė (dėl nukritimo ir kt. nepageidaujamų reiškinių). Realu tikėtis, jog fizinėje veikloje vaikai, turintys cerebrinį paralyžių, bus priversti įveikti fizines kliūtis, taip pat sutrikimus, t.y. silpnumą, raumenų spazmus, pusiausvyros sutrikimus ir kt. (Hilderley, Rhind, 2012).

Dabartinais moksliniais tyrimais nustatytos keturios pagrindinės kliūtys, neleidžiančios vaikams su negalia dalyvauti fiziniame parengime:

- finansų ir infrastruktūros trūkumas;
- personalo apmokymas;
- nepakankamas suvokimas apie negalią;
- motyvacijos trūkumas mokiniams su negalia (McLaren, 2010).

Block, Kwon, Healy (2016); United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (2013) atliktos mokslinės literatūros analizės rezultatai pagrindžia, kad vaikai su negalia visame pasaulyje palieka specialiojo ugdymo ir pereina į bendrojo lavinimo įstaigas, lanko kūno kultūros pamokas. Tačiau moksliniai tyrimai parodė, jog kūno kultūros mokytojai nėra paruošti integruoti vaikus su SUP į bendrojo lavinimo kūno kultūros užsiėmimus. Panagiotou, Evaggelinou, Doulkeridou, Mouratidou ir Koidou (2008) nuomone, nuolatinės kliūtys ir toliau kenkia sklandžiam holistiniam ugdymui. Tai yra aktualu ne tik vienoje šalyje ar regione, bet visame pasaulyje. Mokytojų rengimas, jų nuolatinis profesinis tobulinimas yra konkreti sritis, į kurią reikia nedelsiant atkreipti dėmesį.

Gautais duomenimis įrodyta, kad žmonės su negalia turi nevienodas galimybes dalyvauti bendrojoje kūno kultūroje – tai priklauso nuo ugdymo įstaigoje dominuojančios sistemos. (Jungtinių Tautų Švietimo, mokslo ir kultūros organizacija, 2013). Jei neįgaliam moksleiviui neleidžiama dalyvauti fizinio ugdymo veikloje bei įstaigos sporto renginiuose su kitais vaikais, jis diskriminuojamas. Tačiau, jei užsiėmimų ar sporto varžybų metu bendrojo ugdymo mokiniai dalyvavo sportinėje veikloje, o vaikas su negalia dėl savo silpnesnių gebėjimų varžytis nebuvo įtrauktas, tai yra traktuojama kaip netiesioginė diskriminacija (McLaren, 2010).

Dar vieno atlikto tyrimo rezultatai atskleidžia vaikų, kurie lanko integruotas bendrojo lavinimo kūno kultūros pamokas, neigiamą patirtį. Jo duomenimis, SUP vaikams yra ribojamos galimybės dalyvauti fizinio ugdymo veikloje. Daugelis neįgaliųjų pažymėjo, kad jie nedalyvavo fizinėje veikloje, bet buvo paskirti stebėtojais ar teisėjais. Taip pat pastebima, jog neigiama integracijos patirtis skatino blogą emocinę būklę: liūdesį, pyktį ir jausmą, kad esi pašalinis. Tyrimo pabaigoje nustatyta, kad grupės ugdytiniai prisidėjo prie šios patirties, lemiančios socialinę atskirtį. Siekiant optimalios integracijos, atliktas dar vienas tyrimas, kuriame vaikai nurodė, kad mokytojai ir tėvai atlieka svarbų vaidmenį siekiant įtraukti vaikus, turinčius SUP, į bendrojo lavinimo kūno kultūros užsiėmimus, tačiau bendraamžiai yra svarbiausi. Kitų vaikų priėmimas teigiamai veikia jausmus, savivertę (Cavaliere, Watkinson, 2010; cit. McCallister, 1998).

## **2 skyrius. PEDAGOGŲ VEIKLOS, SKATINANČIOS IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ, TURINČIŲ SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ, FIZINĮ AKTYVUMĄ, TYRIMAS IR REZULTATAI**

### **2.1. Pedagogų veiklos, skatinančios ikimokyklinio amžiaus vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, fizinį aktyvumą, tyrimo metodologija ir organizavimas**

Siekiant iširti, kokia pedagogų veikla skatina ikimokyklinio amžiaus vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, fizinį aktyvumą, buvo pasirinkta anketinė apklausa. Šis metodas yra vadinamas kiekybiniu, nes jo tikslas – gauti kiekybinę informaciją apie didelį objektų skaičių. Tokie tyrimai yra susiję su išmatuojamais dalykais, skaičiais, logika. Tradicinis empirinis kiekybinis tyrimų metodas yra apklausa (Bilevičienė, Jonušauskas, 2013, p. 43). Apklausiai atlikti taikytas anketavimas – plačiausiai naudojama tokio tipo tyrimų priemonė.

Anketose buvo panaudoti keli atviro tipo klausimai, kuriais siekta palyginti tėvų ir pedagogų požiūrį į SUP vaikų fizinio aktyvumo ugdymo galimybes. Pateikti klausimai nagrinėja tam tikrus vaiko fizinio aktyvumo lavinimo aspektus, tačiau kai kur formuluoti skirtingai, prisitaikant prie atitinkamos auditorijos. Nepaisant to, sudarytą anketą galima suskirstyti į 4 klausimų blokus, kurie tyrimo rezultatų analizėje pristatomi atitinkamais segmentais.

- *Pedagogų ir tėvų pasirengimas dirbti su specialiuųjų poreikių turinčiais vaikais* (7, 8, 11 pedagogų anketos klausimai, 6 tėvų anketos klausimas). Klausimų grupė, kuri nagrinėja pedagogo įsitikinimus, susijusius su jo kompetencija dirbti su atitinkamais vaikais, parodo tobulintinas sritis, jo paties nuomonę apie veiksnius, sunkinančius adaptaciją. Tėvų anketoje nagrinėjamas jų supratimas apie pedagogo ir jų vaiką supančių žmonių indėlį į mažamečio adaptaciją.
- *Vaikų, turinčių specialiųjų poreikių, specialaus ugdymo poreikis* (6 pedagogų anketos klausimas, 4 tėvų anketos klausimas). Klausimas, susijęs su tėvų ir pedagogų požiūriu į tai, kiek vaikas, turintis specialiųjų poreikių, gali būti lavinamas pagal bendrojo tipo programą.
- *Lavinamosios aplinkos sudarymas* (9, 10, 13 pedagogų anketos klausimai, 5, 7, 8, 9, 10 tėvų anketos klausimai). Klausimai, susiję su bendru fizinio aktyvumo lavinimo aplinkos vertinimu, nuomone apie geriausiai ugdančius organizuojamus užsiėmimus, mažamečių įsitraukimą į juos, taip pat fizinio aktyvumo veiklų poreikį. Tėvų anketoje nagrinėjamas pačių tėvų indėlis į savo vaiko ugdymą, t. y. ar jie aktyviai, ar pasyviai įsitraukia į vaiko lavinimą.



- *Bendradarbiavimas* (12, 14, 15 pedagogų anketos klausimai, 11, 12, 13 tėvų anketos klausimai). Klausimai, apibūdinantys, kiek tėvai ir pedagogai dirba kartu, kurdami tinkamą lavinamąją aplinką ir fizinio aktyvumo formas vaikui.

### **Tyrimo organizavimas.**

Tyrimas buvo atliktas 2017 m. rugsėjo–lapkričio mėn. Šiaulių lopšeliuose-darželiuose „Salduvė“, „Gluosnis“, Šiaulių rajono Kairių lopšelyje-darželyje „Spindulėlis“ ir Pasvalio miesto „Žilvyčio“, „Liepaitės“ lopšeliuose-darželiuose. Tyrimo metu buvo apklausti šiuose lopšeliuose-darželiuose ugdomi specialiujų ugdymosi poreikių turinčių vaikų tėvai, kaip šių mažamečių atstovai, ir pedagogai, dirbantys su tokiais vaikais. Iš viso tyrime dalyvavo 102 pedagogai ir 51 tėvas arba motina.

Atsakant į klausimus, susijusius su matuojamais kintamaisiais, ties kiekvienu teiginiu respondentams reikėjo pažymėti tinkamiausią atsakymą. Didžioji dalis klausimų buvo uždari, kai kur respondentams reikėjo pateikti jų pasiūlymus atvirų klausimų pagalba. Tiriamieji buvo paprašyti pasidalinti informacija apie jų socialinius ir demografinius duomenis; pedagogams buvo būtina nurodyti amžių, darbo stažą, profesiją, darbo su specialiujų poreikių vaikais patirtį, išsilavinimą, tėvams – vaiko lytį, lopšelio-darželio lankymo trukmę, specialiuosius poreikius, ugdymo įstaigos pobūdį. Bendra tyrimo trukmė buvo apie 15 min. Anketa buvo sudaryta remiantis mokslo literatūros šaltiniais ir kitais empiriniais tyrimais (Obeng (2012); Ishiguro, Yoshioka (2016); Panagiotou, Evaggelinou, Doulkeridou, Mouratidou, Koidou (2008)), kuriuose apibūdinami vaiko fizinio aktyvumo lavinimo priemonės ir veiksniai, nulemiantys sėkmingą jo vystymąsi. Anketa išdalinta pedagogams ir tėvams asmeniškai, buvo paprašyta ją užpildyti per savaitę.

## **2.2. Tiriamųjų apibūdinimas**

Darbe dalyvių imtis parinkta taikant netikimybinę tikslinę atranką, t.y. tyrimo imtis specifinė – tėvai ir pedagogai, turintys kontaktą su specialiujų poreikių turinčiais vaikais, todėl tikslingai atrinkti respondentus buvo būtina, siekiant gauti patikimus duomenis.

Pagrindiniai dalyvavusių respondentų socialiniai ir demografiniai požymiai nurodyti 1 ir 2 lentelėse.

**Socialiniai ir demografiniai tiriamųjų pedagogų požymiai (N=102).**

Požymiai	Grupės	Skaičius	Procentai
Amžius	Iki 25 m.	8	7,8
	26–45 m.	28	27,5
	46–65 m.	65	63,7
	Virš 65 m.	1	1,0
Išsilavinimas	Aukštesnysis	27	26,5
	Aukštasis	75	73,5
Darbo stažas	Pirmieji metai	10	9,8
	Nuo 1 iki 5 metų	11	10,8
	Nuo 6 iki 10	22	21,6
	Daugiau kaip 10	59	57,8
Darbo pobūdis	Auklėtojas	77	75,5
	Meninio ugdymo	5	4,9
	Logopedas	14	13,7
	Judesio korekcijos	1	1,0
	Kūno kultūros mokytojas	3	2,9
	Šokių mokytojas	1	1,0
	Spec. pedagogas	1	1,0
Patirtis su specialius ugdymo poreikius turinčiais vaikais	Ne	32	31,4
	Taip	70	68,6

Tiriamąją pedagogų imtį sudaro 102 respondentai. Pastebėta, kad dalyvavo tik moterys. Galima daryti prielaidą, kad ikimokyklinio ugdymo įstaigose didžiąją dalį darbuotojų sudaro moteriškos lyties atstovės. Tai gali būti susiję su socialiniais lyčių vaidmenimis, tam tikru stereotipiniu rolių pasiskirstymu visuomenėje. Galimai įtakos turi ir darbo užmokestis, numatytas šių pareigybių atstovams. Pastebimai keičiasi ir mokytojų pasiskirstymo amžiaus struktūra – vis didesnę jų dalį sudaro žmonės, sulaukę vyresnio amžiaus. Tai susiję su demografinė darbingo amžiaus pedagogų senėjimo tendencija dėl to, kad jauni, neseniai studijas baigę specialistai dažniau renkasi kitas profesijas dėl finansinių ar kitų priežasčių, susijusių su karjera.

Daugiausiai respondentų priklauso 46–65 metų amžiaus kategorijai, turi aukštąjį išsilavinimą, daugiau kaip 10-ies metų darbo stažą ir lopšelio-darželio grupę lankančių vaikų, kurie turi specialiųjų ugdymosi poreikių. Taip pat didesnioji dalis respondentų yra įgiję patirties darbe su SUP turinčiais vaikais.

**Socialiniai ir demografiniai tiriamųjų vaikų požymiai, kuriuos nurodė jų tėvai (N=51).**

Požymiai	Grupės	Skaičius	Procentai
Lytis	Berniukas	28	54,9
	Mergaitė	23	45,1
Amžius/mokymosi metai	Pirmus metus	9	17,6
	Antrus metus	19	37,3
	Trečius metus	10	19,6
	Ketvirtus metus	10	19,6
	Penktus metus	1	2,0
	Šeštus ir daugiau	2	3,9
Specialieji ugdymo(si) poreikiai	Kalbos ir kalbėjimo sutrikimai	23	45,1
	Mokymosi sunkumai	1	2,0
	Elgesio ir emocijų sutrikimai	1	2,0
	Aktyvumo ir dėmesio sutrikimai	2	3,9
	Sunkus klausos sutrikimas	1	2,0
	Kompleksinis raidos sutrikimas	23	45,1
Ugdymo įstaigos	Specialiuosiuose lopšeliuose-darželiuose,	27	52,9
	Bendrojo lavinimo lopšeliuose-darželiuose,	24	47,1

2 lentelėje pateiktuose duomenyse galima matyti, kad apklaustų tėvų auginamų vaikų demografinis pasiskirstymas pagal lytį panašus. Daugiausiai šioje imtyje antrus metus darželyje besimokančių mažamečių tėvų. Dažniausiai pasireiškiantys sutrikimai – kalbėjimo ir kalbos, taip pat kompleksinės raidos. Apklaustųjų tėvų, manančių, jog specialiųjų ugdymosi poreikių vaikai turi būti ugdomi specialiuosiuose lopšeliuose-darželiuose, yra šiek tiek daugiau, lyginant su tais, kurie galvoja, kad specialiųjų poreikių turinčius vaikus reikia ugdyti bendrojo lavinimo lopšeliuose-darželiuose. Tikėtina, kad tėvai nori, jog jų vaikas ugdytųsi specialiuosiuose lopšeliuose-darželiuose dėl to, kad, jų nuomone, ten gali būti sudaromos geresnės ugdymo sąlygos, skiriama daugiau individualaus dėmesio, vaikas geriau jaučiasi tarp panašaus lygio bendraamžių, noriau dalyvauja fizinio aktyvumo užsiėmimuose. Gali būti, kad tėvai bijo, jog bendro lavinimo ugdymo įstaigose jų vaiku nespės tinkamai pasirūpinti dėl didelio mažamečių skaičiaus grupėje arba bijo, kad jų vaiką atstums bendraamžiai. Tiesa, šiuo atveju egzistuoja rizika, kurios neįvertinę respondentai galėjo pasirinkti specialiuosius lopšelius-darželius, – jie neapsvarstė tolesnės vaiko integracijos į visuomenę.

Lyginant specialiuosius vaikų poreikius pagal lytį, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta, tačiau matyti, kad tiek tarp berniukų, tiek tarp mergaičių labiausiai paplitę specialieji poreikiai yra susiję su kalbos ir kalbėjimo (42,9 proc. berniukų ir 47,8 proc. mergaičių) bei kompleksiniu raidos sutrikimais (46,4 proc. berniukų ir 43,5 proc. mergaičių). Lyginant pagal ikimokyklinio ugdymo įstaigos lankomumo trukmę, taip pat statistiškai reikšmingų skirtumų tarp

grupių nenustatyta, tačiau kalbos ir kalbėjimo sutrikimų daugiausiai pasitaiko 1–2 metus lankančių darželį grupėje (53,6 proc.), o 3–4 metus ir 5 ir daugiau metų lankančių vaikų grupėse labiausiai paplitęs yra kompleksinis raidos sutrikimas (45 proc. ir 66,7 proc.).

Siekdami atsakyti į tyrimo keliamus uždavinius, atskirai kiekvieną ikimokyklinio amžiaus vaiko, turinčio specialiųjų poreikių, lavinimo aspektą nagrinėjome atskirai. Kadangi šiame tyrime taip pat yra svarbu išanalizuoti kaip skiriasi pedagogų ir tėvų nuomonės, lyginant jas pagal skirtingus sociodemografinius veiksnius kiekvienas aspektas nagrinėjamas atsižvelgiant į juos ir pateikiama informacija analizuojama apžvelgiant svarbiausius statistiškai reikšmingus skirtumus.

### **2.3. Pedagogų ir tėvų pasirengimas dirbti su specialiųjų poreikių turinčiais vaikais fizinio aktyvumo ugdymo kontekste**

Pirmiausiai išanalizavome tėvų ir pedagogų pasirengimo dirbti su specialiųjų poreikių turinčiais vaikais aspektus pagal demografinius kriterijus, įvertinome galimą amžiaus įtaką suvokiamo pasirengimo vertinimui. Suskirsčius respondentus į dvi amžiaus grupes (iki 45 metų ir virš 45 metų), turimi duomenys rodo, kad nuo pedagogo amžiaus suvokiamas pasirengimas dirbti tiek su dideliais, tiek su mažais specialiaisiais poreikiais nepriklauso, lyginant amžiaus grupes, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (žr. 3 priedą).

Lyginant grupes pagal išsilavinimą, galime matyti, kad daugiau patirties su SUP turinčiais vaikais turi aukštąjį išsilavinimą turintys darbuotojai (73,3 proc. lyginant su 55,6 proc.), tačiau skirtumas nėra statistiškai reikšmingas (žr. 4 priedą). Galima pažymėti tai, kad aukštesnės kvalifikacijos pedagogas geba geriau savo veikloje taikyti švietimo naujoves, dažniau tobulina savo profesinę kvalifikaciją, naudojami įvairiais informaciniais bei komunikaciniais šaltiniais. Tokiu būdu pedagogas įgauna daugiau patirties darbui su SUP vaikais.

**Aukštąjį ir aukštesnįjį išsilavinimą turinčių pedagogų pasirengimas dirbti su specialiųjų poreikių turinčiais vaikais**

<b>Pasirengęs dirbti su vaiku, turinčiu nedidelių specialiųjų ugdymosi poreikių</b>							
		Ne	Iš dalies	Taip	$\chi^2$	df	p
Aukštesnysis	N	5	12	10	10,368 <sup>a</sup>	2	0,006 <sup>**</sup>
	%	18,5%	44,4%	37,0%			
Aukštasis	N	4	18	53			
	%	5,3%	24,0%	70,7%			
<b>Pasirengęs dirbti su vaiku, turinčiu vidutinių specialiųjų ugdymosi poreikių</b>							
		Ne	Iš dalies	Taip	$\chi^2$	df	p
Aukštesnysis	N	12	7	8	8,993 <sup>a</sup>	2	0,011 <sup>*</sup>
	%	44,4%	25,9%	29,6%			
Aukštasis	N	12	32	31			
	%	16,0%	42,7%	41,3%			
<b>Pasirengęs dirbti su vaiku, turinčiu didelių specialiųjų ugdymosi poreikių</b>							
		Ne	Iš dalies	Taip	$\chi^2$	df	p
Aukštesnysis	N	19	1	7	5,599 <sup>a</sup>	2	0,061
	%	70,4%	3,7%	25,9%			
Aukštasis	N	39	18	18			
	%	52,0%	24,0%	24,0%			

\* skirtumai statistiškai reikšmingi, kai  $p < 0,05$

\*\* skirtumai statistiškai reikšmingi, kai  $p < 0,01$

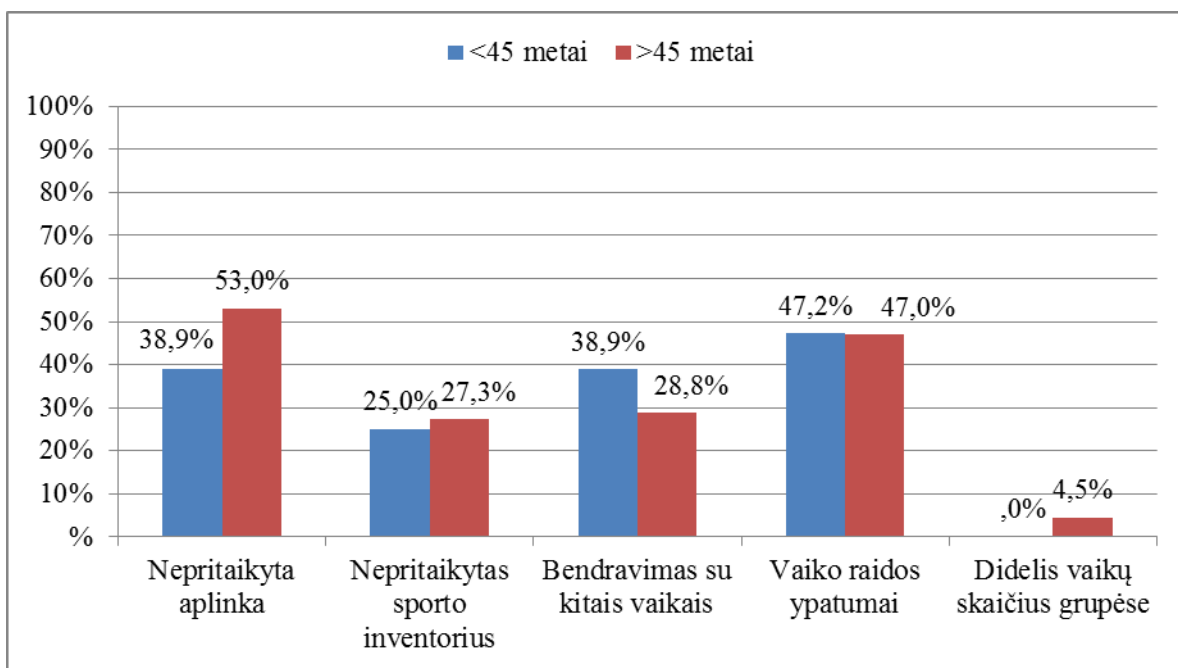
3 lentelėje pateiktuose duomenyse galime matyti, kad aukštąjį ir aukštesnįjį išsilavinimą turinčių respondentų suvokiamas pasirengimas dirbti su specialiuosius poreikius turinčiais vaikais statistiškai reikšmingai skiriasi. Aukštąjį išsilavinimą turintys respondentai statistiškai reikšmingai ( $p < 0,05$ ) geriau vertina savo galimybes dirbti su nedidelių ir vidutinių specialiųjų poreikių turinčiais vaikais.

Lyginant apklaustus pedagogus pagal profesiją, galima matyti, kad kiti specialistai (meninio ugdymo, kūno kultūros pedagogai, logopedai ir kt., 92 proc.) statistiškai reikšmingai dažniau nei auklėtojos (61 proc.) dirba su specialiuosius ugdymo poreikius turinčiais vaikais ( $p = 0,004$ ). Pagal darbo stažą atitinkamoje pozicijoje statistiškai reikšmingo skirtumo nustatyta nebuvo.

Toliau analizavome galimą amžiaus, išsilavinimo, darbo patirties ir profesijos įtaką poreikiui tobulinti skirtingas kompetencijas, tačiau statistiškai reikšmingo skirtumo taip pat neaptikome (žr. 5–8 priedus), išskyrus tai, kad daugiau nei 5 metų patirtį turintys pedagogai statistiškai reikšmingai dažniau nei turintys mažesnę patirtį nurodo, kad tobulintų didaktines kompetencijas ( $p=0,011$ ).

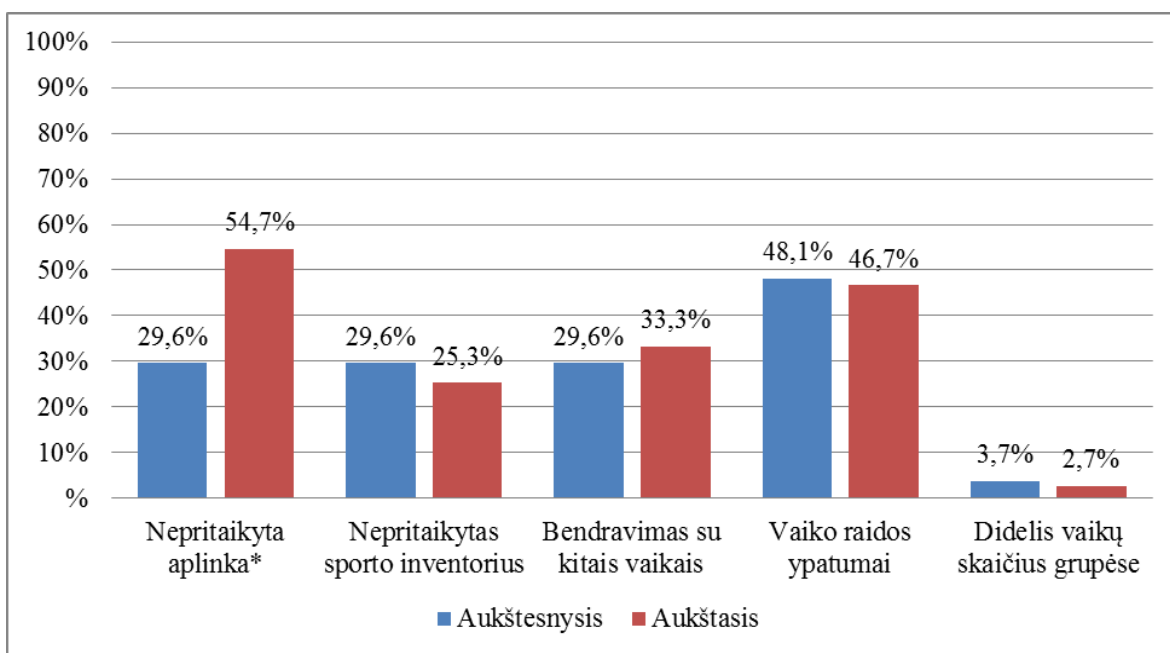
Vaiko su specialiaisiais poreikiais adaptacija ugdymo įstaigoje ir šeimoje labai priklauso nuo pedagogų ir tėvų pasirengimo atpažinti veiksnius, kurie gali tam daryti įtaką, bei įdedamų pastangų keisti situaciją. Toliau buvo atlikta tėvų ir pedagogų nuomonės analizė šiais klausimais.

Nagrinėjant anketos duomenis, susijusius su pedagogų nuomone apie adaptaciją sunkinančius veiksnius, statistiškai reikšmingų skirtumų nebuvo nustatyta: tiek jaunesni, tiek vyresni specialistai panašiai vertina atitinkamus veiksnius (žr. 1 pav).



*1 pav.* Vaiko su specialiaisiais poreikiais adaptaciją sunkinantys veiksniai (pagal amžių), %

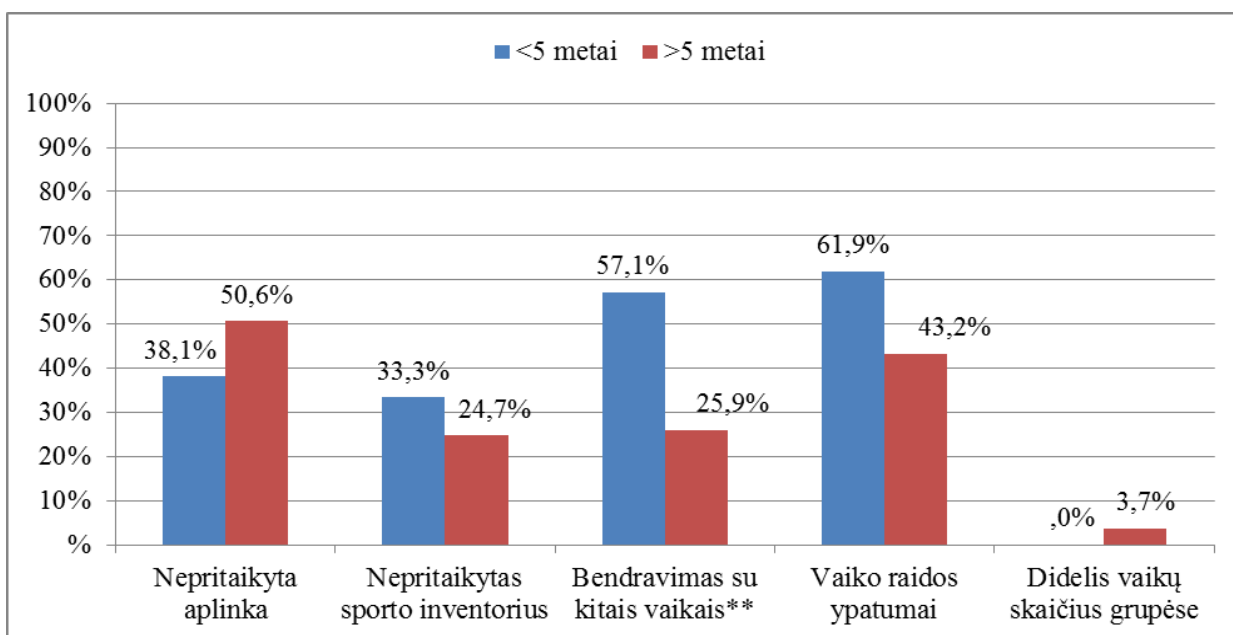
Analizuojant nuomonių skirtumus pagal išsilavinimą, aukštąjį išsilavinimą turintys respondentai statistiškai reikšmingai dažniau nei turintys aukštesnįjį nurodo, kad adaptaciją sunkina nepritaikyta aplinka ( $p=0,026$ ; žr. 2 pav.). Tikėtina, kad aukštąjį išsilavinimą turintys respondentai daugiau domisi, plačiau išmano bendrąsias vaikų su SUP adaptacijos tendencijas, gali konstruktyviau įvertinti esamas priemones ir sukuriamos aplinkos įtaką vaiko raidai.



\* skirtumai statistiškai reikšmingi, kai  $p < 0,05$

**2 pav.** Vaiko su specialiaisiais poreikiais adaptaciją sunkinantys veiksniai (pagal išsilavinimą), %

Analizuojant rezultatus skirtingo darbo stažo grupėse, matyti, kad statistiškai reikšmingas skirtumas yra bendravimo su kitais vaikais veiksnys: daugiau mažesnį darbo stažą turinčių respondentų nurodė, kad tai labiau sunkina adaptaciją ( $p=0,006$ ; žr. 3 pav.). Tikėtina, kad trumpesnį darbo stažą turintys respondentai yra ir jaunesni savo amžiaus kategorijoje, todėl galima manyti, kad šių respondentų profesiniame mokyme buvo stipriau akcentuojama tarpusavio santykių, žmogiško kontakto įtaka vaikų raidai. Dėl šių priežasčių jie labiau linkę galvoti, kad bendraamžiai taip pat yra labai svarbūs vaikui su SUP prisitaikant bendruomenėje.

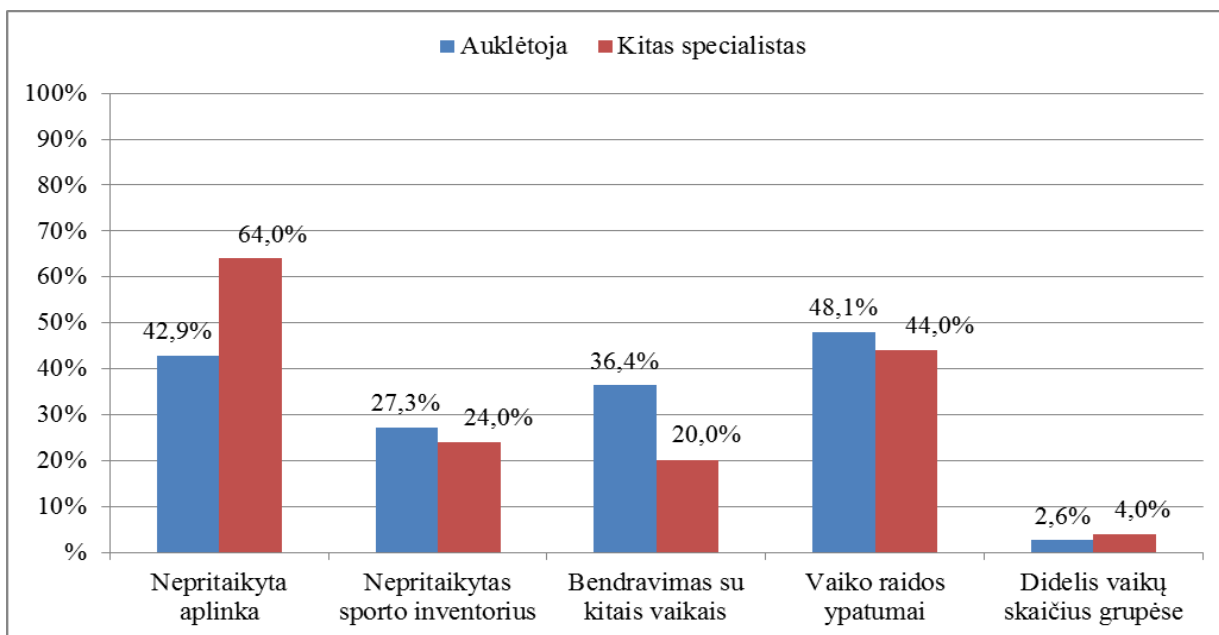


\*\* skirtumai statistiškai reikšmingi, kai  $p < 0,01$

**3 pav.** Vaiko su specialiaisiais poreikiais adaptaciją sunkinantys veiksniai (pagal stažą), %

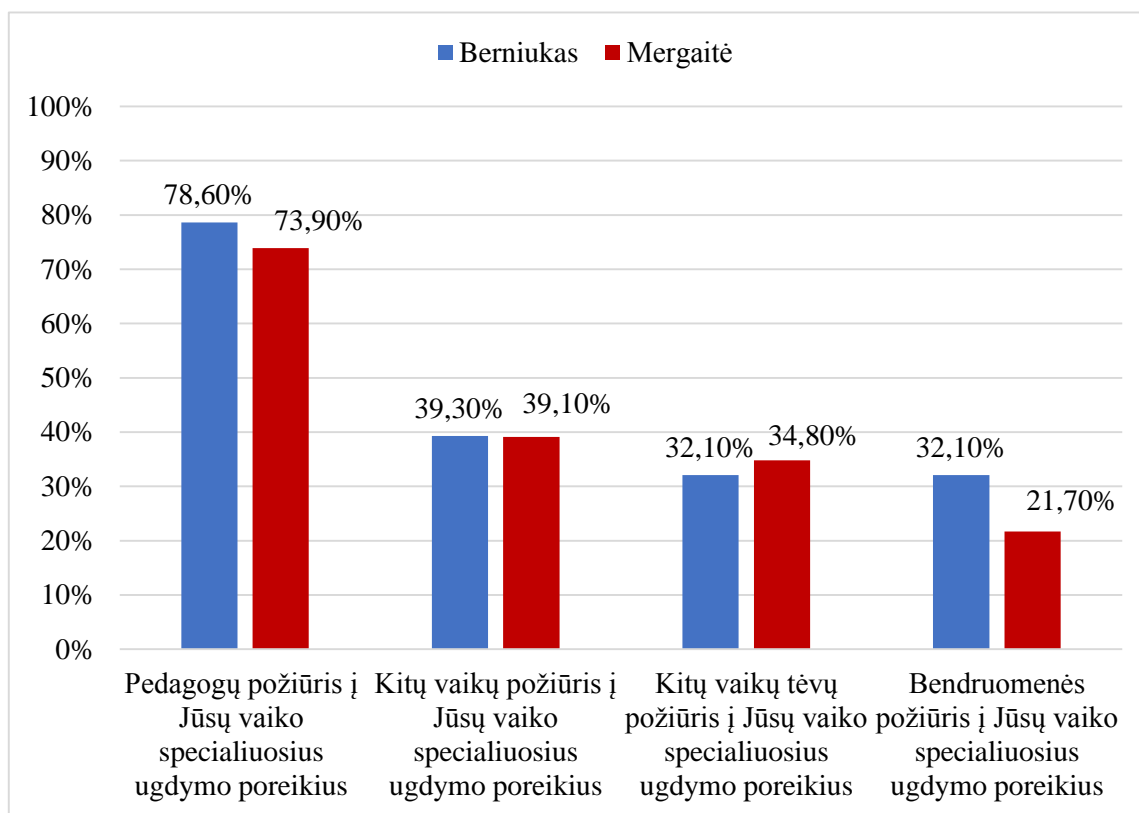
Analizuojant nuomonių pasiskirstymą pagal profesiją, statistiškai reikšmingų skirtumų nustatyta nebuvo (4 pav.). Rezultatai rodo, kad kiti specialistai pažymi, jog adaptacijos sunkumams didelę įtaką gali daryti nepritaikyta aplinka. Tikėtina, kad šiems specialistams, dirbant su vaikais, turinčiais specialiųjų ugdymosi poreikių, daug įtakos sėkmingoms mokomosioms (didaktinėms) veikloms vykdyti turi būtent fizinis aplinkos paruošimas (priemonės, reikalingos sporto ar meno užsiėmimams). Jei tokių galimybių nėra, labai stipriai susiaurėja įmanomų užsiėmimų diapazonas.





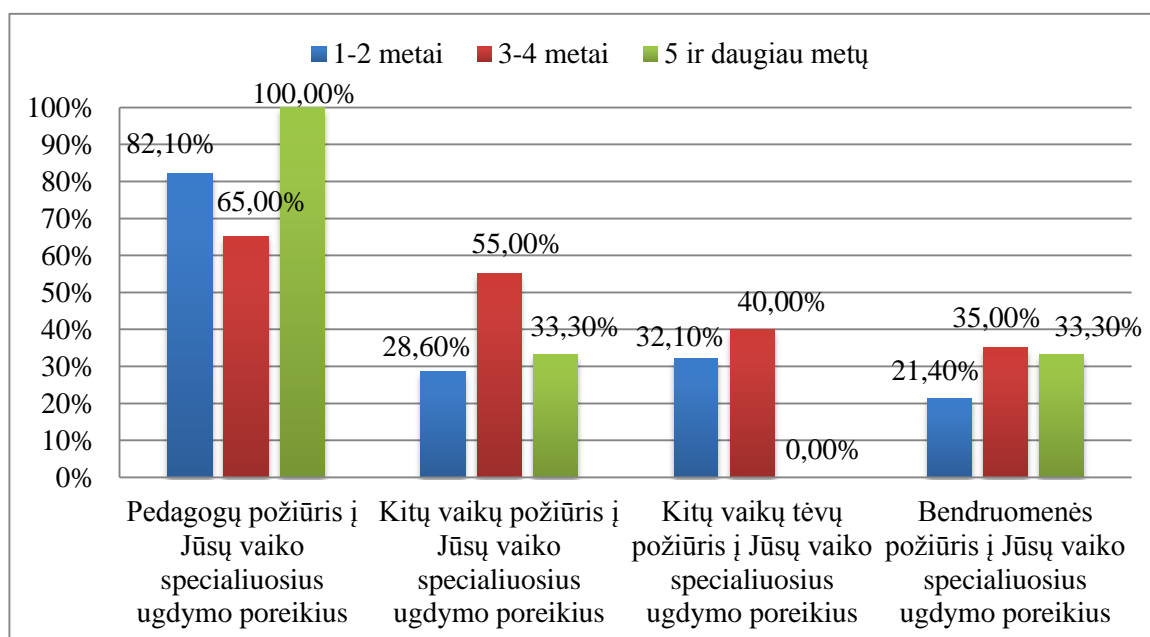
**4 pav.** Vaiko su specialiaisiais poreikiais adaptaciją sunkinantys veiksniai (pagal profesiją), %

Žemiau pateikiama tėvų nuomonė apie tai, kokie, jų nuomone, veiksniai daro įtaką adaptacijai. Statistiškai reikšmingos informacijos apie auginamų vaikų su specialiaisiais ugdymosi poreikiais lytį ir skirtingą ugdymo trukmę neužfiksuota ( $p > 0,05$ ; žr. 5, 6 pav.).



5 pav. Vaiko adaptacijai darantys įtaką veiksniai, tėvų požiūris (pagal lytį), %

Statistiškai reikšmingo ryšio tėvų, auginančių SUP vaiką, pagal skirtingą ugdymo trukmę nepastebėta ( $p > 0,05$ ) (žr. 6 pav.). Daugiau nei pusė 3–4 metus lankančių vaikų tėvų mano, kad adaptacijai didelę įtaką turi kitų vaikų požiūris į vaiko SUP. 5 ir daugiau metų lopšelyje-darželyje ugdomų vaikų tėvai mano, kad kitų tėvų požiūris į vaiko SUP adaptacijai neturi įtakos, bet labai svarbios yra pedagogų nuostatos mažamečių SUP atžvilgiu. Tikėtina, kad tokie rezultatai galimi dėl to, jog ilgiau lankantys darželį vaikai pripranta prie kolektyvo, jų adaptaciją gali labiau palengvinti geras santykis su grupės draugais. Kai bendraamžiai supranta ir priima SUP vaiko išskirtinumą, jie gali jam padėti greičiau integruotis, pagelbėti atliekant tam tikras užduotis ir labiau pasitikėti savimi. Taip pat 3-4 metus darželio grupę lankantys vaikai paprastai labiau lavina socialinius santykius, emocines kompetencijas, o vėlesniame periode, priešmokykliniame amžiuje, atsiranda didelis poreikis išugdyti gebėjimą mokytis, skaitymo, skaičiavimo įgūdžius, kuriuos SUP vaikui tobulinti gali būti sunkiau. Dėl šios priežasties vis svarbesnę reikšmę šiame etape pradeda įgyti pedagogų dėmesys ir gebėjimas surasti bendrą kalbą su tokiu vaiku.



6 pav. Vaikų adaptacijai darantys įtaką veiksniai, tėvų požiūris (pagal ugdymo trukmę), %

#### 2.4. Vaikų, turinčių specialiųjų poreikių, fizinio aktyvumo ugdymo poreikio analizė

Šiame skyrelyje aptariama pedagogų ir tėvų nuomonė apie tai, kaip turėtų būti ugdomi vaikai su specialiaisiais poreikiais. Analizuojant pedagogų ir tėvų nuomonę pagal sociodemografinius veiksniai, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta. Lyginant 4 lentelėje pateikiamas tėvų ir mokytojų nuomones, nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas – daugiau pedagogų nei tėvų linkę manyti, kad tokie vaikai turėtų būti lavinami specialiuosiuose lopšeliuose-darželiuose ( $p=0,004$ ). Tokio skirtumo priežastis gali būti dėl to, kad darželių spec. pedagogai turi daugiau žinių ir įgūdžių dirbti su įvairaus pobūdžio SUP, sukaupia daugiau žinių, dažniau gali pasikonsultuoti tarpusavyje. Taip pat paprastai tokiu būdu yra paprasčiau parinkti ir pritaikyti įvairias veiklas, skirti individualaus dėmesio dėl mažesnių grupių. Tėvams – priešingai: gali būti sudėtinga vaiką atiduoti į specialų lopšelių-darželių dėl galimos stigmatizacijos, kitų vaikų atstūmimo ir sunkesnės adaptacijos vėlesnėje „normalioje“ visuomenėje.

**Tėvų ir pedagogų nuomonė apie tai, kur turėtų būti lavinimas specialiųjų ugdymo poreikių turintis vaikas, %**

		Specialiuosiuose lopšeliuose-darželiuose, specialiosiose grupėse	Bendrojo lavinimo lopšeliuose-darželiuose, bendroje grupėje	Priklausomai nuo specialiųjų ugdymosi poreikių lygio	$\chi^2$	df	P
Tėvai	N	27	24	0	11,297 <sup>a</sup>	2	0,004 <sup>**</sup>
	%	52,9%	47,1%	0%			
Pedagogai	N	67	25	10			
	%	65,7%	24,5%	9,8%			

\*\* skirtumai statistiškai reikšmingi, kai  $p < 0,01$

### 2.5. Ugdymo aplinkos ir fizinio aktyvumo lavinimo sąsajos

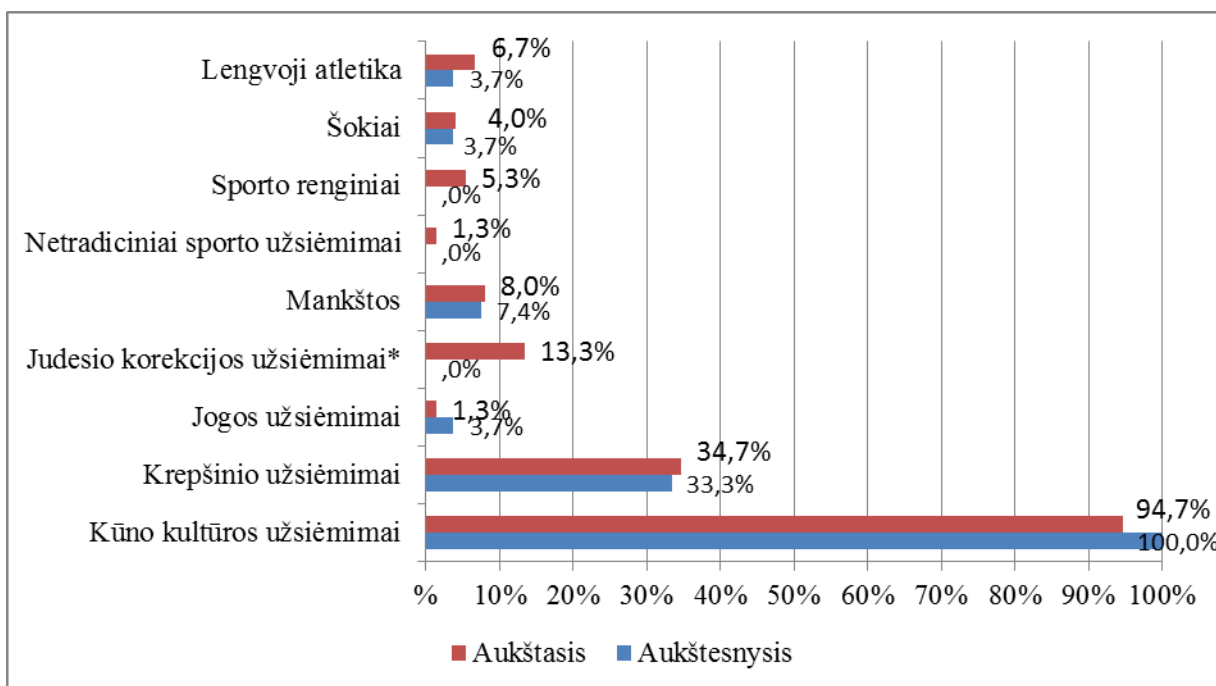
Šiame skyrelyje buvo analizuojama tėvų ir pedagogų nuomonė apie tai, kokia lavinamoji aplinka yra sudaroma specialiųjų ugdymo poreikius turintiems vaikams, kaip būtų galima ją pagerinti. Pritaikius Mann-Whitney ranginį neparametrinį kriterijų, buvo palyginta, kaip tėvai ir pedagogai vertina fizinį aktyvumą, organizuojamą SUP turintiems vaikams (5 lentelė). Svarbu paminėti, kad statistiškai reikšmingo skirtumo tarp tėvų ir pedagogų nuomonių nustatyta nebuvo ( $p > 0,05$ ).

**Vaikų, turinčių specialiųjų poreikių, fizinio aktyvumo veiklos įvertinimas tarp tėvų ir pedagogų**

		N	Vidurkis	Standartinis nuokrypis	Vidutinis rangas	Mann Whitney U	Z	p
Lopšelyje-darželyje organizuojamo fizinio aktyvumo lavinimo vertinimas	Tėvai	51	7,65	1,63	81,37	2378,000	0,878	0,380
	Pedagogai	102	7,25	1,92	74,81			

7 paveiksle nurodytos veiklos, kurios, pedagogų nuomone, yra organizuojamos SUP turintiems vaikams. Pagal išsilavinimą statistiškai reikšmingas skirtumas gautas judesio korekcijos užsiėmimų atveju: aukštąjį išsilavinimą turintys respondentai dažniau mano, kad tokio pobūdžio veikla geriausiai ugdo vaiko su SUP fizinį aktyvumą. Vienas iš rečiausiai anketoje pasirinktų variantų – netradiciniai sporto užsiėmimai. Aukštesnįjį išsilavinimą turintys respondentai galvoja, kad vaikams, turintiems specialiųjų ugdymo poreikių, lopšelyje-darželyje organizuojamų netradicinių sporto užsiėmimų nėra, tik nedidelė jų dalis išreiškė priešingą nuomonę. Tai galima interpretuoti dvejopai. Galbūt respondentai neigiamai vertina netradicines sporto veiklas. Antra, respondentai nežino, kokios sportinės veiklos galėtų priklausyti šiai kategorijai.

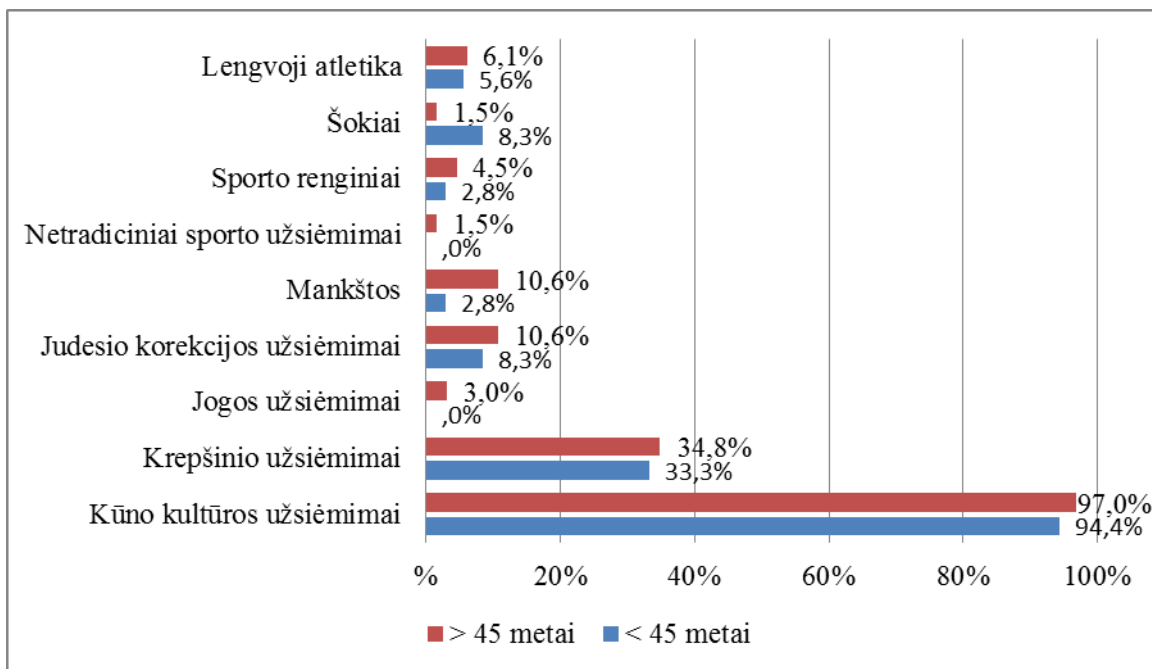
Visi aukštesnįjį išsilavinimą turintys respondentai įvardija, kad geriausiai fizinį aktyvumą lopšelyje-darželyje ugdo kūno kultūros užsiėmimai. Remiantis pedagogų požiūriu, pirmumas teikiamas ne veiklų įvairovėms ir formoms, o tradiciniams užsiėmimams.



7 pav. Veiklos, vykstančios ikimokyklinio ugdymo įstaigose skirtos specialiuosius ugdymo poreikius turintiems vaikams (pagal išsilavinimą), %

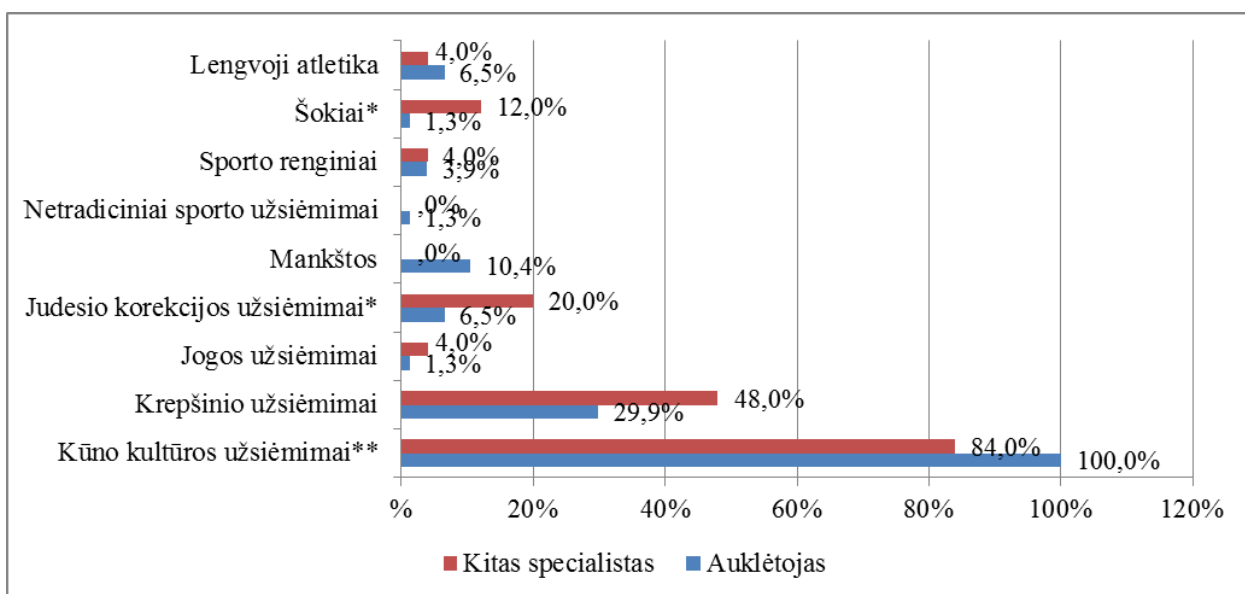
Pagal amžių statistiškai reikšmingų skirtumų negauta. Net 100 proc. pedagogų (mažiau nei 45 metų amžiaus) mano, kad jogos užsiėmimai nėra svarbūs ugdant vaiko fizinį aktyvumą. Anot respondentų (mažiau nei 45 metų amžiaus), vaikams, turintiems specialiųjų ugdymo poreikių,

svarbiau yra krepšinio, judesio korekcijos užsiėmimai, mankštos, lyginant su respondentais, kuriems jau daugiau nei 45 metai (žr. 8 pav.).



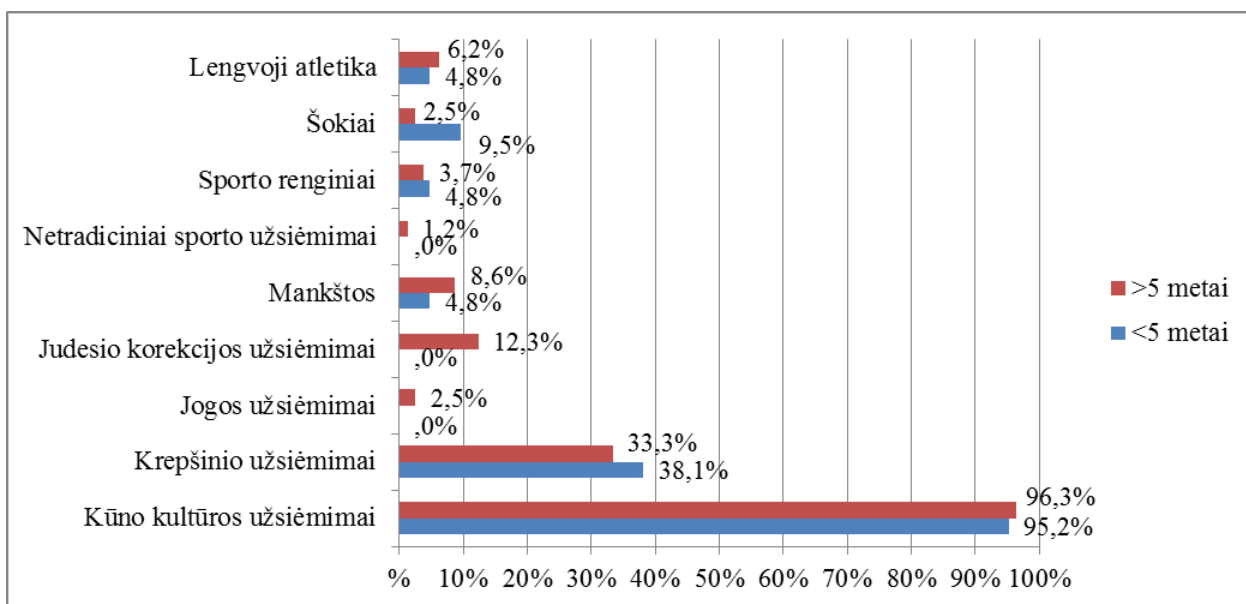
**8 pav.** Veiklos, vykstančios ikimokyklinio ugdymo įstaigose, skirtos specialiuosius ugdymo poreikius turintiems vaikams, (pagal amžių) %

Pagal veiklos pobūdį statistiškai reikšmingas skirtumas gautas kūno kultūros, šokių ir judesio korekcijos užsiėmimų atveju. 100 proc. auklėtojų nurodo, kad ikimokyklinio ugdymo įstaigose yra organizuojami kūno kultūros užsiėmimai, tarp kitų specialistų taip manančių yra tik 84 proc. Daugiau kitų sričių atstovų, lyginant su auklėtojais, galvoja, kad lopšeliuose-darželiuose vyksta šokių (12 proc. ir 1,3 proc.) ir judesio korekcijos užsiėmimai (20 proc. ir 6,5 proc., 9 pav.). Tokius rezultatus galima būtų paaiškinti tuo, kad auklėtojos dažniausiai orientuojasi į tradicines veiklas, o kitų sričių specialistai labiau domisi pasirinkimo galimybėmis ir turi daugiau žinių apie alternatyvius užsiėmimus.



**9 pav.** Veiklos, vykstančios ikimokyklinio ugdymo įstaigose, skirtos specialiuosius ugdymo poreikius turintiems vaikams (pagal veiklos pobūdį), %

Pagal darbo stažą statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (žr. 10 pav.). Tyrimas parodė, kad mažiau nei 5 metus pedagoginio darbo stažo turinčių moterų manymu, netradiciniai sporto, šokių užsiėmimai mažiausiai ugdo vaiko, turinčio specialiųjų ugdymo poreikių, fizinį aktyvumą. Dauguma 5 metų pedagoginio darbo stažą turinčių mokytojų visai nemato sudarytų sąlygų, veiklų įvairovės, kurios tenkintų SUP vaikų lūkesčius.



**10 pav.** Veiklos, vykstančios ikimokyklinio ugdymo įstaigose, skirtos specialiuosius ugdymo poreikius turintiems vaikams (pagal darbo stažą), %

Bendrai apžvelgiant veiklų, vykstančių ikimokyklinio ugdymo įstaigose, diagramas, galime pastebėti, kad aukštesnį išsilavinimą ir kitokią nei auklėtojos profesinę patirtį turintys respondentai daugiau žino apie įvairius užsiėmimus, naudojamus SUP vaikų ugdymo procese.

Analizuojant tėvų nuomonę, kas geriausiai lavina jų vaiko fizinį aktyvumą, gauti rezultatai rodo, kad statistiškai reikšmingo skirtumo pagal lytį ir pagal lankymo trukmę nebuvo nustatyta ( $p > 0,05$ ), išskyrus nuomonę apie krepšinį: statistiškai reikšmingai daugiau berniukus auginančių tėvų mano, kad būtent ši sporto šaka lavina jų vaiko fizinį aktyvumą ( $p = 0,010$ ; žr. 6 lentelę ir 9 priedą). Tikėtina, kad šis atsakymų skirtumas gali būti susijęs su tuo, kad pagal socialinius lyčių vaidmenis berniukai dažniau lanko komandinio sporto užsiėmimus.



## Tėvų nuomonė apie tai, kas jų nuomone geriausiai lavina jų vaiko fizinį aktyvumą

<b>Kūno kultūra geriausiai ugdo vaiko fizinį aktyvumą</b>				$\chi^2$	df	p
		Ne	Taip			
Berniukas	N	5	23	0,121 <sup>a</sup>	1	0,728
	%	17,9%	82,1%			
Mergaitė	N	5	18			
	%	21,7%	78,3%			
<b>Krepšinis geriausiai ugdo vaiko fizinį aktyvumą</b>				$\chi^2$	df	p
		Ne	Taip			
Berniukas	N	21	7	6,665 <sup>a</sup>	1	<b>0,010*</b>
	%	75,0%	25,0%			
Mergaitė	N	23	0			
	%	100,0%	,0%			
<b>Joga geriausiai ugdo vaiko fizinį aktyvumą</b>				$\chi^2$	df	p
		Ne	Taip			
Berniukas	N	24	4	0,483 <sup>a</sup>	1	0,487
	%	85,7%	14,3%			
Mergaitė	N	18	5			
	%	78,3%	21,7%			
<b>Žaidimai geriausiai ugdo vaiko fizinį aktyvumą</b>				$\chi^2$	df	p
		Ne	Taip			
Berniukas	N	7	21	1,940 <sup>a</sup>	1	0,164
	%	25,0%	75,0%			
Mergaitė	N	10	13			
	%	43,5%	56,5%			
<b>Veiklos lauke geriausiai ugdo vaiko fizinį aktyvumą</b>				$\chi^2$	df	p
		Ne	Taip			
Berniukas	N	7	21	0,582 <sup>a</sup>	1	0,446
	%	25,0%	75,0%			
Mergaitė	N	8	15			
	%	34,8%	65,2%			

7 lentelėje pateikiamos pedagogų ir tėvų nuomonės apie tai, kokios papildomos veiklos galėtų padėti skatinti jų vaikų fizinį aktyvumą (pagal atsakymus į atvirą klausimą). Visa respondentų nurodyta informacija buvo sugrupuota į stambesnes grupes ir suskaičiuoti sutampantys tėvų ir pedagogų teiginiai. Abi grupės mano, kad fizinį aktyvumą labiausiai skatintų komandinio sporto užsiėmimai (krepšinis, futbolas, rankinis, tenisas, kvadratas). Tokią nuomonę galėjo lemti tai, kad lopšelyje-darželyje specialistai didžiąją laiko dalį bendrauja su vaiku, žaidžia. Teigiamam vaiko ugdymui reikalingas bendravimas ir su bendraamžiais. SUP turintys

vaikai taip pat nori kartu su grupe dalyvauti komandiniuose žaidimuose, nors vaikui su tam tikrais poreikiais gali būti sunkiau tai padaryti.

Dauguma tėvų ir pedagogų kaip papildomą veiklą nurodo šokius. Taip pat respondentai mano, kad fizinį aktyvumą skatina aktyvus sportavimas, susijęs su komandine veikla ir turintis tam tikrų nuotykių bei išskirtinio įvykio elementų – sveikatingumo šventės ir akcijos, sportiniai renginiai, projektai, žygiai. Specialiųjų poreikių vaikams labai svarbus tėvų, pedagogų, draugų, bendraklasių palaikymas. Tačiau pastebima, kad ne visada visuomenės ir aplinkinių požiūris yra į SUP vaiką yra teigiamas. Dėl šios priežasties vaikui sunku dalyvauti, pritapti sporto renginiuose ar kitose veiklose.

Analizuojant, ką mano tėvai ir pedagogai apie veiklas, kurios skatina fizinį aktyvumą paaiškėjo, kad yra manančių, jog lopšelyje-darželyje pakanka užsiėmimų ir fizinio aktyvumo skatinti nereikia. Matome, kad yra tėvų ir pedagogų, galvojančių, kad SUP turinčiam vaikui nėra labai svarbi fizinio aktyvumo veiklų įvairovė, skatinimas, t. y. tokiems mažamečiams pakanka tiek užsiėmimų, kiek jų yra lopšelyje-darželyje.

Iš lentelėje pateiktų duomenų matome, kad mažiausiai respondentų mano, jog užsiėmimai baseine skatina SUP vaikų fizinį aktyvumą. Tokius duomenis galima paaiškinti informacijos stoka, nežinojimu arba sąlygų ir galimybių sportuoti baseine nebuvimu.

Dalies apklaustųjų nuomone, lopšelyje-darželyje turėtų būti papildomai organizuojami šokių užsiėmimai. Tačiau, ne visada tėvai ir pedagogai įvertina vaiko galimybes. Tai labai priklauso nuo vaiko specialiųjų poreikių. Galbūt tokį tėvų ir pedagogų pasirinkimą galėjo lemti žinių trūkumas apie šokių taikymo galimybes vaikams su specialiaisiais poreikiais bei per mažas domėjimasis galimomis fizinio aktyvumo veiklomis.

## Tėvų ir pedagogų nurodoma vaikų fizinį aktyvumą skatinanti veikla

Fizinio aktyvumo kategorija	Iliustruojantis teiginys	Iš viso teiginių
Komandiniai žaidimai (krepšinis, futbolas, rankinis, tenisas, kvadratas)	„Labiausiai nori vaikai krepšinio“.	43
Sveikatingumo šventės ir akcijos, renginiai, projektai, žygiai	„Įvairios sportinio pobūdžio šventės“; „Sporto, judrieji renginiai“; „Sportiniai-muzikiniai renginiai“; „Įvairūs renginiai, skatinantys judėti, patirti teigiamų emocijų, ugdantys fizinio aktyvumo įprotį“; „Judriosios savaitės“; „Išvykos į gamtą“; „Pasivaikščiojimai lauke“.	14
Mankšta, aerobika, kūno kultūros užsiėmimai	„Mankšta“; „Rytinė mankšta“; „Mankšta su tėvais“.	12
Joga, judesio korekcija	„Gal būtų galima organizuoti vaikų jogos užsiėmimus“; „Gali būti įrengtas judesio korekcijos kambarys ir jame vykdomos veiklos“.	11
Šokiai	„Vaikams labai patinka šokiai su x-box įrenginiu“; „Šokių popietės, vakarai“; „Šokių pamokėlės“.	11
Veiklų pakanka	„Užtenka formų įvairovės“; „Darželyje yra suteikta visokeriopa pagalba vaikams su SUP“.	11
Judrieji žaidimai, sporto būreliai, estafetės	„Judrūs žaidimai su kamuoliu, šokdyne“; „Kiti sporto būreliai“; „Daugiau sportinių būrelių“; „Linksmosios estafetės“.	9
Užsiėmimai baseine	„Užsiėmimai baseine“; „Vežioti vaikus į baseiną“.	2

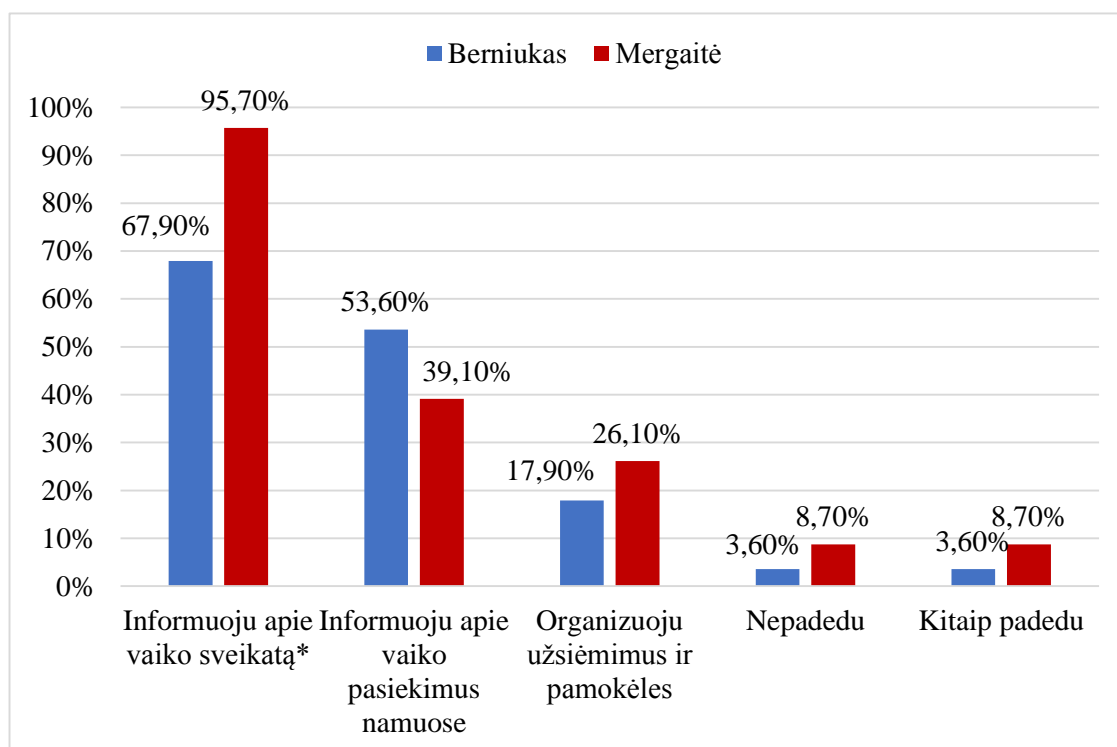
## 2.6. Pedagogų ir tėvų bendradarbiavimas, ugdant specialiųjų poreikių turinčių vaikų fizinį aktyvumą

Norint, kad vaikas su specialiaisiais poreikiais gerai adaptuotųsi ir funkcionuotų visuomenėje, yra būtina abipusė tėvų ir pedagogų komunikacija bei bendradarbiavimas. Tėvams šią informaciją pirmiausiai gali suteikti pats vaikas, papasakodamas apie tai, kokios veiklos vyksta jo ugdymo įstaigoje (žr. 8 lentelę). Statistiškai reikšmingo skirtumo nustatyta nebuvo, tačiau egzistuoja tendencija, kad 1–2 metus darželyje ugdomi vaikai yra labiau linkę pasakoti apie lavinamąsias veiklas ( $p < 0,1$ ). Šis tiriamųjų pasiskirstymas reiškia, kad 1–2 metus darželį lankantis vaikas yra fiziškai aktyviausias ir, tikėtina, labiausiai linkęs dalytis naujai išmoktais dalykais.

## Vaiko komunikacija apie vykstančias fizinio aktyvumo veiklas

Vaikas pasakoja namuose apie lopšelyje-darželyje vykstančias fizinio aktyvumo veiklas					$\chi^2$	df	p
		Niekada	Kartais	Taip	3,583 <sup>a</sup>	2	0,167
Berniukas	N	5	9	14			
	%	17,9%	32,1%	50,0%			
Mergaitė	N	4	13	6			
	%	17,4%	56,5%	26,1%			
Vaikas pasakoja namuose apie lopšelyje-darželyje vykstančias fizinio aktyvumo veiklas					$\chi^2$	df	p
		Niekada	Kartais	Taip	8,841 <sup>a</sup>	4	0,065
1–2 metai	N	3	11	14			
	%	10,7%	39,3%	50,0%			
3–4 metai	N	4	11	5			
	%	20,0%	55,0%	25,0%			
5 ir daugiau metų	N	2	0	1			
	%	66,7%	,0%	33,3%			

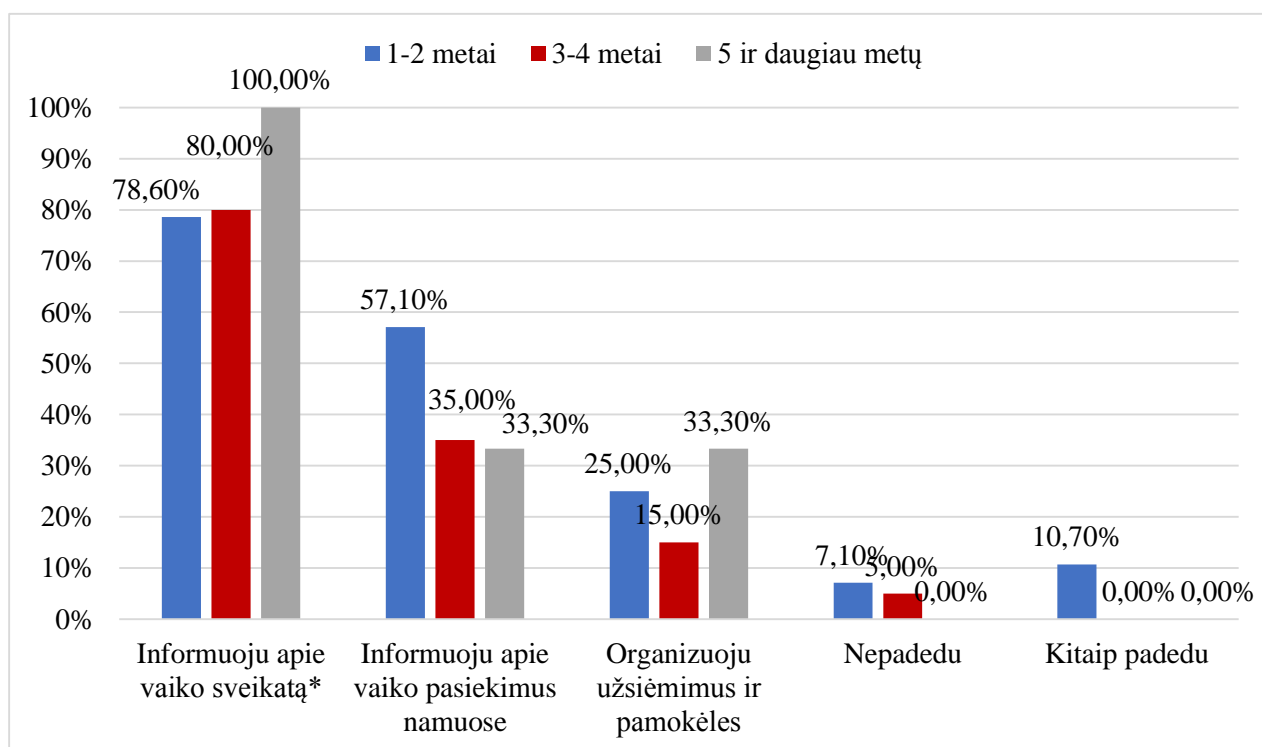
11 ir 12 pav. aptariami galimi tėvų veiksmai, siekiant padėti vaikui pritapti grupėje. Statistiškai reikšmingas skirtumas nustatytas tik informacijos apie vaiko sveikatą teikimo atveju pagal lytį: tėvai, auginantys mergaites, statistiškai reikšmingai dažniau informuoja apie dukrų sveikatą, lyginant su tėvais, auginančiais berniukus ( $p=0.013$ ). Gali būti, kad gauti tokie rezultatai susiję su tuo, kad mergaites auginantys tėvai yra labiau linkę jas saugoti nuo aplinkos, rūpestingiau reaguoti į pokyčius arba pačios mažametės linkusios dažniau pasakoti apie tai, kas su jomis vyksta.



\* skirtumai statistiškai reikšmingi, kai  $p < 0,05$

**11 pav.** Tėvų indėlis, siekiant padėti vaikui pritapti grupėje (pagal lytį)

12 pav. galime matyti, kad statistiškai reikšmingas skirtumas nustatytas pagal vaiko ugdymo trukmę ir tėvų indėlį informuojant apie vaiko sveikatą: tie tėvai, kurių SUP vaikas ugdomas 5 ir daugiau metų ir 3–4 metus, yra statistiškai reikšmingai labiau linkę informuoti pedagogus apie savo vaiko sveikatos būklę nei tie, kurių vaikas ugdymo įstaigą lanko tik 1–2 metus. Tikėtina, jog šie gauti duomenys susiję su tuo, kad ilgesnį laiką lopšelio-darželio grupę lankantys SUP vaikai galimai turi didesnius sveikatos sutrikimus, kurie tiesiogiai daro didesnę įtaką jų gebėjimui mokytis, įsisavinti informaciją, adaptuotis aplinkoje. Tai skatina tėvus stebėti savo atžalas tarsi pro „padidinamąjį stiklą“ ir atitinkamai atidžiau vertinti sveikatos būklės pokyčius.



**12 pav.** Tėvų indėlis, siekiant padėti vaikui pritapti grupėje (pagal ugdymo trukmę)

9 lentelėje galime matyti, kaip tėvai linkę bendradarbiauti su pedagogais apie savo vaiką: jie gauna informaciją apie vaiko fizinį aktyvumą. Tėvai, auginantys berniukus, linkę dažniau konsultuotis su pedagogais apie savo sūnų fizinį aktyvumą, taip pat ir lopšelio-darželio darbuotojai dažniau kalba su berniukus auginančiais tėvais apie vaiko fizinį aktyvumą ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

**Tėvų bendradarbiavimas su pedagogais, %**

	Konsultuojatės su pedagogais apie fizini aktyvumą	Pedagogai jus informuoja apie vaiko fizinį aktyvumą darželyje	Gaunate iš pedagogų rekomendacijų dėl vaiko fizinio aktyvumo didinimo
Berņiukas	60,7%	85,7%	53,6%
Mergaitė	47,8%	73,9%	73,9%
$\chi^2$	1,997 <sup>a</sup>	1,116 <sup>a</sup>	2,660 <sup>a</sup>
p	0,369	0,291	0,264
1–2 metai	53,6%	89,3%	64,3%
3–4metai	55,0%	65,0%	60,0%
5+ metų	66,7%	100,0%	66,7%
$\chi^2$	0,990 <sup>a</sup>	5,143 <sup>a</sup>	1,597 <sup>a</sup>
p	0,911	0,076	0,809

Pagal 10 lentelės duomenis, statistiškai reikšmingas skirtumas nustatytas tik vyresnio ir jaunesnio amžiaus pedagogų bendradarbiavimo su tėvais, apsvarstant fizinio aktyvumo problemas, srityje: vyresni specialistai labiau linkę tą daryti (komunikuoti). Tai gali būti susiję su tuo, kad vyresni pedagogai yra sukaupę daugiau patirties aptariant sudėtingesnius atvejus, neturi baimės išsakyti galimas bėdas, kompetentingai patarti atitinkamais klausimais.

**Pedagogų bendradarbiavimas su tėvais, %**

	Kalbėjimas su vaikais apie fizinio aktyvumo veiklas šeimose	Tėvai prašo patarimų dėl fizinio aktyvumo organizavimo namuose	Bendradarbiavimas su tėvais, aptariant fizinio aktyvumo problemas
<45 metai	63,9%	33,3%	55,6%
>45 metai	78,8%	45,5%	78,8%
$\chi^2$	2,657 <sup>a</sup>	1,413 <sup>a</sup>	6,056 <sup>a</sup>
p	0,103	0,235	0,014
Aukštesnysis	66,7%	51,9%	74,1%
Aukštasis	76,0%	37,3%	69,3%
$\chi^2$	0,889 <sup>a</sup>	1,728 <sup>a</sup>	0,215 <sup>a</sup>
p	0,346	0,189	,643
<5 metai	66,7%	42,9%	71,4%
>5 metai	75,3%	40,7%	70,4%
$\chi^2$	,640 <sup>a</sup>	0,031	,009 <sup>a</sup>
p	,424	,861	,924
Auklėtoja	72,7%	42,9%	74,0%
Kitas specialistas	76,0%	36,0%	60,0%
$\chi^2$	0,104 <sup>a</sup>	0,366 <sup>a</sup>	1,788 <sup>a</sup>
p	0,747	0,545	0,181

**Pedagogų veiklos, skatinančios ikimokyklinio amžiaus vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, fizinį aktyvumą, tyrimo apibendrinimas**

Atlikus tyrimą, nustatyta, kad aukštąjį išsilavinimą turintys pedagogai statistiškai reikšmingai geriau vertina savo pasirengimą dirbti su vaikais, turinčiais nedidelių arba vidutinių specialiųjų ugdymosi poreikių. Daugiau nei 5 metų patirtį turintys pedagogai statistiškai reikšmingai dažniau nei mažesnę patirtį turintieji nurodo, kad tobulintų didaktines kompetencijas. Kitiems specialistams (meninio ugdymo, kūno kultūros pedagogams, logopedams ir kt.) statistiškai reikšmingai dažniau nei auklėtojoms tenka dirbti su SUP turinčiais vaikais. Specialistai, turintys mažiau nei penkerių metų darbo patirtį, labiau linkę manyti, kad didelis vaikų skaičius grupėje nesunkina vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, adaptacijos. Daugiau nei pusė pedagogų galvoja, kad SUP vaikai turėtų būti lavinami specialiuosiuose lopšeliuose-darželiuose. Nors statistiškai reikšmingo skirtumo nenustatyta, tačiau pagal atsakymus galime matyti, kad tėvai ikimokyklinio ugdymo įstaigoje organizuojamą fizinį aktyvumą, lavinimą vaikams, turintiems SUP, vertina geriau nei pedagogai.. Aukštesnįjį išsilavinimą turintys specialistai nepritaria nuomonei, kad judesio korekcija geriausiai ugdo



vaiko su SUP fizinį aktyvumą, jų manymu, efektyviausiai tokio vaiko fizinį aktyvumą lavina tradiciniai kūno kultūros užsiėmimai.

Daugelis respondentų, ir tėvų, ir pedagogų, nurodė, kad labai svarbu papildomai lopšelyje darželyje organizuoti sveikatingumo šventes ir akcijas, renginius, projektus, žygius.

Taip pat, sprendžiant pagal įvardytus fizinio aktyvumo skatinimo būdus, mažiausiai populiarī fizinės veiklos forma (tarp pedagogų) yra netradicinis sportas, tikėtina dėl to, kad didžioji jų dalis apie tokius užsiėmimus neturi žinių ir patirties. Taip pat matyti, kad pirmus, antrus metus lopšelių-darželių lankančių tėvų vaikai linkę daugiau kalbėti apie įstaigoje vykdomas fizinio aktyvumo veiklas nei vyresni (tarp jų – maždaug 50 proc. apklaustųjų berniukų tėvų). Mergaitės, turinčias specialiųjų ugdymo poreikių, auginantys tėvai yra aktyvesni ugdymo procese: daugiau dirba su vaiku, organizuoja joms užsiėmimus ir pamokėles. Tai gali būti susiję su tuo, kad mergaitės yra imlesnės mokymuisi ir turi daugiau motyvacijos įsitraukti į joms siūlomas veiklas. 5 ir daugiau metų lopšelių-darželių lankantiems vaikams tėvai jau nebesistengia padėti pritapti grupėje galbūt dėl to, kad vaikas jau ilgą laiką yra tame pačiame kolektyve ir jau spėjo susipažinti su visais jo nariais.

## Išvados

1. Mokslinės literatūros analizė atskleidė, kad daugelis vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, gali aktyviai ir reguliariai dalyvauti fizinėje veikloje. Tačiau šiems vaikams gali prireikti kitų specialistų pagalbos, patarimų, plano. Rekomenduojama fizinio lavinimo užsiėmimuose pateikti keletą veiklos rūšių, kurios būtų įvairių sudėtingumo lygių.
2. Tyrimo duomenų analizė atskleidė, kad trumpesnį darbo stažą turintys respondentai, lyginant su ilgesnį darbo stažą turinčiais, mano, kad specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų adaptaciją labai sunkina bendravimo su bendraamžiais sunkumai. Aukštąjį išsilavinimą turintys apklaustieji statistiškai reikšmingai dažniau nei aukštesnįjį išsilavinimą turintieji nurodo, kad adaptaciją sunkina nepritaikyta aplinka.
3. Tyrimo metu nustatyta, kad daugiau pedagogų nei tėvų mano, kad fizinį aktyvumą labiausiai skatintų komandinio sporto užsiėmimai. Statistiškai reikšmingai daugiau berniukus auginančių tėvų mano, kad krepšinis lavina jų vaiko fizinį aktyvumą.
4. Daugiau tėvų nei pedagogų kaip papildomą veiklą nurodo šokius. Tėvų manymu, lopšelyje-darželyje turėtų būti papildomai organizuojami šios srities užsiėmimai.
5. Tyrimo pradžioje išsikelta hipotezė, kad pedagogų organizuojamos veiklos turinys skatina SUP vaikų fizinį aktyvumą, pasitvirtino, tačiau užsiėmimų vertinimas priklauso nuo sociodemografinių respondentų charakteristikų. Auklėtojų nuomone, mažamečių, turinčių SUP, fizinį aktyvumą skatina kūno kultūros užsiėmimai, kitų pedagogų – šokiai ir judesio korekcija. Pastaruosius užsiėmimus labiau vertina turintieji aukštąjį išsilavinimą.

## Literatūra

1. Arlauskienė, I., Jakaitienė, R. (2010). Specialiųjų poreikių turinčių vaikų santykiai su mokyklos bendruomenės nariais. *Socialinis darbas*, 9 (1), 122-130. [https://www.mruni.eu/upload/iblock/6f8/13a\\_jakaitiene\\_arlauskiene.pdf](https://www.mruni.eu/upload/iblock/6f8/13a_jakaitiene_arlauskiene.pdf) (žiūrėta 2017-04-02).
2. Ališauskas, A., Kaffemanienė, I., Melienė, R., Miltenienė, L. (2011). Inkluzinis ir specialusis ugdymas tėvų požiūriu. *Specialusis ugdymas*, 2 (25), 113-127. <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/obj/LT-LDB-0001:J.04~2011~1367178789546> (žiūrėta 2017-04-05).
3. Adolph, K.E., Robinson, S.R. (2015). *Motor Development*. <https://psych.nyu.edu/adolph/publications/AdolphRobinson-2015-MussenMotorDev.pdf> (žiūrėta 2017-11-10).
4. Alderman, B., Beighle, A., Pangrazi, R. (2006). Enhancing Motivation in Physical Education. *JOPERD*, 77 (2), 41-51. [https://www.researchgate.net/profile/Brandon\\_Alderman2/publication/233570980\\_Enhancing\\_Motivation\\_in\\_Physical\\_Education/links/00463531068192a74c000000/Enhancing-Motivation-in-Physical-Education.pdf](https://www.researchgate.net/profile/Brandon_Alderman2/publication/233570980_Enhancing_Motivation_in_Physical_Education/links/00463531068192a74c000000/Enhancing-Motivation-in-Physical-Education.pdf) (žiūrėta 2017-04-05).
5. Adamcak, S., Bartik, P., Cipov, B., Michal, J. (2015). Physical activities of boys and girls at primary schools in Central Slovakia. *Journal of Human Sport and Exercise*, 10 (1).
6. Bilevičienė, T., Jonušauskas, S. (2013). *Atviro kodo programų taikymas rinkos tyrimuose*. Vilnius.
7. Bratton, J., Gold, J. (2007). *Human Resource Management theory and practice*. Macmillan Business.
8. Berk, L.E. (2012). *Child Development*. Washington: International Child Art Foundation.
9. Block, M.E., Kwon, E.G., Healy, S. (2016). Preparing Future Physical Educators for Inclusion: Changing the Physical Education Teacher Training Program. *Revista da Sobama, Marília*, 17 (1), 9-12.
10. Billinger, S.A., Arena, R., Bernhardt, J., Eng, J.J., Franklin, B.A., Johnson C.M., MacKay-Lyons, M., Macko, R.F., Mead, G.E., Roth, E.J., Shaughnessy, M., Tang, A. (2014). Physical activity and exercise recommendations for stroke survivors: a statement for healthcare professionals from the American Heart Association/American Stroke Association. *AHA/ASA Scientific Statement*, 45(8):2532-53.

11. Board of Education Commonwealth of Virginia. (2008). *Physical Education Standards of Learning*.  
[http://www.doe.virginia.gov/testing/sol/standards\\_docs/physical\\_education/complete/stds\\_physedk-12.pdf](http://www.doe.virginia.gov/testing/sol/standards_docs/physical_education/complete/stds_physedk-12.pdf) (žiūrėta 2017-08-24).
12. Cameron, M.H., Monroe, L.G. (2011). *Physical Rehabilitation for the Physical Therapist Assistant*. St. Louis, MO: Elsevier Health Sciences.
13. Collier, T. (2014). Considerations for Exercise and Sport Participation in Children with Disabilities. *International Journal of Physical and Medicine & Rehabilitation*, 2 (4).  
[file:///C:/Users/PC/Downloads/considerations-for-exercise-and-sport-participation-in-children-with-disabilitie-2329-9096.1000209%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/PC/Downloads/considerations-for-exercise-and-sport-participation-in-children-with-disabilitie-2329-9096.1000209%20(1).pdf) (žiūrėta 2017-10-01).
14. Costello, E., Kafchincki, M., Vrazel, J., Sullivan, P. (2011). Motivators, Barriers, and Beliefs Regarding Physical Activity in an Older Adult Population. *Research Report*, 34 (3), 138-147. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/21937904> (žiūrėta 2017-10-10).
15. California Department of Education. (2009). *Physical Education Framework for California Public Schools*. Sacramento.
16. Cavaliere, N., Watkinson, E. (2010). Inclusion Understood From the Perspectives of Children With Disability. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 27, 275-293.
17. Colorado Department of Education. (2015). *Mission Statement For Adapted Physical Education*. [http://www.cde.state.co.us/cdesped/brochure\\_otpt\\_english](http://www.cde.state.co.us/cdesped/brochure_otpt_english) (žiūrėta 2017-09-11).
18. Dėl mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašo patvirtinimo (LR švietimo ir mokslo ministro, LR sveikatos apsaugos ministro ir LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2011 m. liepos 13 d. įsakymas Nr. V-1265/V-685/A1-317) [http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc\\_1?p\\_id=404013&p\\_query=&p\\_tr2=](http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=404013&p_query=&p_tr2=) (žiūrėta 2017-04-04).
19. Davis, T. (2012). *Plixercise adapted physical education*. <http://www.flixercise.com/system/files/adaptedPE.pdf> (žiūrėta 2017-05-15).
20. Dawson, G., Rosanoff, M. (2009). Sports, Exercise, and the Benefits of Physical Activity for Individuals with Autism. <https://www.autismspeaks.org/science/science-news/sports-exercise-and-benefits-physical-activity-individuals-autism> (žiūrėta 2017-10-03).
21. Guziová, K., Podhájecká, M., Gmitrová, V., Miňová, M., Hajdúková, V., Portíková, A. (2008). *The National Educational Programme ISCED 0 – pre-primary education*. <http://www.oecd.org/education/school/48705963.pdf> (žiūrėta 2017-08-02).

22. Goodwin, D. L., Watkinson, E. J. (2000). Inclusive physical education from the perspective of students with physical disabilities. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 17, 144–160.
23. Hornby, G., Davis, G., Taylor, G. (2009). *The Special Educational Needs Co-ordinator's Handbook*. London.
24. Hutzler, Y., Levi, I. (2008). Including children with disability in physical education: general and specific attitudes of high-school students. *European Journal of Adapted Physical Activity*, 1(2), 21–30.  
<http://www.eujapa.upol.cz/index.php/EUJAPA/article/view/8/7> (žiūrėta 2017-04-29).
25. Hilderley, E., Rhind, D.J.A. (2012). Including children with cerebral palsy in mainstream physical education lessons: a case study of student and teacher experiences. *Graduate Journal of Sport, Exercise & Physical Education Research*, 1, 1-15.  
[http://www.worcester.ac.uk/gjseper/documents/Children\\_with\\_cerebral\\_palsy\\_in\\_mainstream\\_physical\\_ed\\_case\\_study\\_student\\_teacher\\_experiences.pdf](http://www.worcester.ac.uk/gjseper/documents/Children_with_cerebral_palsy_in_mainstream_physical_ed_case_study_student_teacher_experiences.pdf) (žiūrėta 2017-08-02).
26. Ishiguro, S., Yoshioka, S. (2016). Realities and Challenges of Support for Children with Special Needs in Nursery Schools. *Yonago Acta medica*, 59 (1).  
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4816746/> (žiūrėta 2017-07-15).
27. Kjesbo, R. (2010). *Adapted P.E.—Physical Education for Children with Special Needs*.  
[http://www.handyhandouts.com/pdf/276\\_AdaptedPE.pdf](http://www.handyhandouts.com/pdf/276_AdaptedPE.pdf) (žiūrėta 2017-04-15).
28. Kaffemiene, I. (2006). *Negalės ir socialinės gerovės tyrimų metodologiniai aspektai*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
29. Kelly, L. (2011). *Designing and Implementing Effective Adapted Physical Education Programs*. Sagamore.
30. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. (1991). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1480> (žiūrėta 2017-09-15).
31. Lietuvos oficialios statistikos portalas. Statistikos duomenys. (2016-2017).  
<https://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=6e7ca479-c6ea-4d87-9112-503bbe04f15c#/> (žiūrėta 2017-08-11).
32. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas. Valstybės žinios. 2011 m. kovo 17 d. Nr. XI-1281. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.395105/ZPzOxUEnvH> (žiūrėta 2017-09-02).
33. Lemme, B.H. (2003). *Suaugusiojo raida*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
34. Lankinen, T., Kauppinen, J. (2010). *Finnish National Board of Education National Core Curriculum for Pre-primary Education 2010*.

- [http://www.opf.fi/download/153504\\_national\\_core\\_curriculum\\_for\\_pre\\_primary\\_education\\_2010.pdf](http://www.opf.fi/download/153504_national_core_curriculum_for_pre_primary_education_2010.pdf) (žiūrėta 2017-09-04).
35. Maher, A., Palmer, C. (2012). Inclusion of pupils with SENs into mainstream Physical Education – potential research ideas to explore issues of engagement. *Journal of Qualitative Research in Sports Studies*, 6 (1), 35-48.
  36. Maher, A. (2010). Physical Education and Special Educational Needs in North-West England. *Sport Science Review*, XIX (5-6), 263-283.
  37. McLaren, H. (2010). *Physical education and physical activity*. South Australia.
  38. Marshall, L. (2016). *Dancers with Disabilities: The Case for Mainstreaming Disabled Students in Dance Education*. <http://www.dance-teacher.com/dancers-disabilities-case-mainstreaming-disabled-students-dance-educat-2392800849.html> (žiūrėta 2017-05-05).
  39. Morton, K., Verderber, J., Vetter, P., Flint, C., Foster, D., Cecil, L., Pope, M. (2012). *Adapted Physical Education Guidelines in California Schools*. [https://www.shastacoe.org/uploaded/Dept/selpa/SELPA\\_Resources/APE\\_Guidelines.pdf](https://www.shastacoe.org/uploaded/Dept/selpa/SELPA_Resources/APE_Guidelines.pdf) (žiūrėta 2017-09-11).
  40. Mockevičienė, D., Šimkutė, I. (2014). *Ikimokyklinio amžiaus vaikų fizinis raštingumas*. Vilnius: BMK leidykla.
  41. *NWCPEA: World – wide Survei of school Physical Education*. (2013). <https://books.google.lt/books?id=S2t5DAAAQBAJ&pg=PA73&dq=Special+Educational+needs+physical+integration+school&hl=lt&sa=X&ved=0ahUKEWjb-cSdjN7TAhXkDZoKHaSAA9AQ6AEIXDAH#v=onepage&q=Special%20Educational%20Needs%20physical%20integration%20school&f=false> (žiūrėta 2017-04-02).
  42. Nolan, A., Raban, B. (2015). *Understanding and Rethinking Our Work with Young Children*. Australia
  43. Obeng, C.S. (2012). Children with Disabilities in Early Care in Ghana. *INT-JECSE*, 4(2), 50-63.
  44. Prasauskienė, A. (2003). *Vaikų raidos sutrikimai*. Kaunas
  45. Panagiotou, A., Evaggelinou, C., Doulkeridou, A., Mouratidou, K., Koidou, E. (2008). Attitudes of 5th and 6th grade greek students toward the inclusion of children with disabilities in physical education classes after a paralympic education program. *European Journal of Adapted Physical Activity*, 1(2), 31–43.
  46. Parent Project Muscular Dystrophy. (2010). *Education matters: adaptive physical education*. <http://www.parentprojectmd.org/site/DocServer/EdMatters-AdaptivePE.pdf?docID=2401> (žiūrėta 2017-05-01).

47. Pacer center. (2011). *Physical Education and Children with Disabilities and Developmental Adapted Physical Education*. <http://www.pacer.org/parent/php/php-c182.pdf> (žiūrėta 2017-05-20).
48. *Physical Education*. (2008). [http://www.ncca.ie/uploadedfiles/P\\_Mod\\_PE.pdf](http://www.ncca.ie/uploadedfiles/P_Mod_PE.pdf) (žiūrėta 2017-05-24).
49. Pica, R. (2014). *Preschoolers and Kindergartners Moving and Learning: A Physical Education Curriculum*. St. Paul: Redleaf Press.
50. *Physical Development: Age 2–6*. (2017). <https://www.cliffsnotes.com/study-guides/psychology/development-psychology/physical-cognitive-development-age-26/physical-development-age-26> (žiūrėta 2012-10-01).
51. Rink, J.E., Hall, J.H., Williams, L.H. (2010). *Schoolwide Physical Activity A Comprehensive Guide to Designing and Conducting Programs*. Champaign: Sheridan books.
52. Rutkauskaitė, R., Bukauskė, J. (2016). Pradinių klasių mokinių fizinis aktyvumas, fizinis pajėgumas, mitybos įpročiai, pasiekimų ir pažangos vertinimas bei jų sąsajos su tėvų fiziniu aktyvumu. *Sporto mokslas*, 1 (83). <http://sportomokslas.leu.lt/index.php/SP/article/view/47> (žiūrėta 2017-08-02).
53. Stockley, C. (2010). The FeelGood PE programme: Designing an autism- friendly PE curriculum in a residential school setting. *GAP good autism practice*, 18-26. [http://www.reboundtherapy.org/papers/rebound\\_therapy/clare\\_stockley\\_oct10.pdf](http://www.reboundtherapy.org/papers/rebound_therapy/clare_stockley_oct10.pdf) (žiūrėta 2017-04-05).
54. Strukčinskienė, B., Raistenskis, J. (2012). Lietuvos pradinių klasių mokinių fizinio aktyvumo ypatumai. *Visuomenės sveikata*, 1, 101-105. [http://hi.simplifit.lt/uploads/pdf/visuomenes%20sveikata/2012.priedas1/VS\\_1priedas\\_2012\\_Strukcinskiene.pdf](http://hi.simplifit.lt/uploads/pdf/visuomenes%20sveikata/2012.priedas1/VS_1priedas_2012_Strukcinskiene.pdf) (žiūrėta 2017-10-11).
55. Salaj, S., Krmpotic, M., Stamenkovic, I. (2016). Are specific programs a threat to overall motor development of preschool children?. *Kinesiologia Slovenica*, 21 (1), 47-55.
56. Smilgienė, J. (2015). *Ikimokyklinių įstaigų pedagogų mokymo(si) organizacijoje patirčių reikšmingumas ugdymo(si) kokybei*. Daktaro disertacija. Vilnius: BMK leidykla.
57. SPARK Institute. (2016). *The Benefits of Physical Education for Children with Special Needs*. San Diego.
58. Thomas, N. (2008) Sport and Disability. In: B. Houlihan (ed.) *Sport and Society*. London: Sage.

59. Tutt, R. (2011). *Partnership Working to Support Special Educational Needs and Disabilities*. Sage.
60. Vogler, E.W., Koranda, P., Romance, T. (2000). Including a child with severe cerebral palsy in physical education: A case study. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 17, 161-175.
61. Vest, D., Cornman, L., Burrows, J., Pedrick, S. (2006). Adapted Physical Education. [http://www.thenewpe.com/adapted/lecturemats/Topic%20program%20organization%20\(ch2\)/1Adpated%20PE%20Guide%201999.pdf](http://www.thenewpe.com/adapted/lecturemats/Topic%20program%20organization%20(ch2)/1Adpated%20PE%20Guide%201999.pdf) (žiūrėta 2017-10-02).
62. *Vaiko raida*. (2017). <http://vaikoraida.lt/vaiko-raida/stambioji-motorika> (žiūrėta 2017-09-07).
63. Zumeras, R., Gurskas, V. (2012). *Mokinių fizinis aktyvumas ir sveikata*. Vilnius: Sveikatos mokymo ir ligų prevencijos centras.
64. Žukauskienė, R. (2008). Kokybiniai ir kiekybiniai metodai. [http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:arkrPMLrlzgJ:rzukausk.home.mruni.eu/wp-content/uploads/kokybiniai-ir-kiekybiniai\\_tyrimai1.ppt+&cd=5&hl=lt&ct=clnk&gl=lt](http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:arkrPMLrlzgJ:rzukausk.home.mruni.eu/wp-content/uploads/kokybiniai-ir-kiekybiniai_tyrimai1.ppt+&cd=5&hl=lt&ct=clnk&gl=lt) (žiūrėta 2016-12-27).
65. Žukauskienė, R. (2009). *Raidos teorijos: Skaidruolės*. <http://rzukausk.home.mruni.eu/wp-content/uploads/2-pask-teorijos-rz5.pdf> (žiūrėta 2017-10-11).
66. Watson, S. (2016). *Physical Education for Students with Disabilities*. <https://www.thoughtco.com/physical-education-for-students-with-disabilities-3111349> (žiūrėta 2017-05-01).
67. Watson, S., McCathren, R. (2009). *Including Children with Special Needs*. <https://www.naeyc.org/files/yc/file/200903/BTJWatson.pdf> (žiūrėta 2017-04-20).
68. Winnick, J.P. (2011). *Adapted physical education and sport*. New York: Human Kinetics.
69. Winnick, J.P., Porretta, D.L. (2016). *Adapted physical education and sport*. New York: Human Kinetics.
70. Winnick, J. P., Porretta, D.L. (2017). *Adapted Physical Education and sport*. Champaign: Walsworth.
71. Westwood, P. (2015). *Commonsense Methods for Children with Special Educational Needs: Edition 7*. New York: Routledge.
72. (2017). *Psichomotorika*. <http://www.terminai.lt/?s=Psichomotorika&submit.x=0&submit.y=0&submit=Search> (žiūrėta 2017-12-01).





Ingrida Jasėnaitė

## **Teacher activity in promoting physical activity of preschool children with special education needs**

The Master's Degree Thesis

### **Summary**

The work analyzes theoretical relationship between development and physical activity in developing physical activity of children with special educational needs.

The hypothesis of this work was that the content of the activities organized by teachers promotes physical activity of children with special needs.

The research was made with a questionnaire survey method, which purpose was to analyze physical activity of pre-school children with special educational needs promoting pedagogue's activities. Statistical analysis of empirical data was performed (descriptive analysis of frequency, percent,  $\chi^2$  test, u criterion).

The study involved 102 teachers working in Pasvalys, Šiauliai and Šiauliai district pre-school education institutions. 51 parents / guardians were interviewed, whose children were identified with special education needs. The study took place in September – November of year 2017. The researchers were chosen through convenient targeted screening.

The empirical part examines teacher activities that promote the physical activity of pre-school children with special education needs.

The main conclusions of the empirical study were:

1. An analysis of the survey data revealed that respondents with shorter work experience compared to those with a longer work experience find it very difficult to adapt children with special education needs to communicate with other children. Respondents with higher education are statistically significantly more likely than respondents with higher education to indicate that the adaptation is aggravated by an unapplied environment.
2. The study found that teachers more than parents consider that team sports are the best sports to promote physical activity. Statistically significant number of parents who are raising boys think that basketball races their child's physical activity.
3. Parents more than teachers points out dancing as a supplementary activity. According to parents, dance lessons should be additionally arranged in kindergarten.
4. The hypothesis emerged at the beginning of the study was proved right. The content of the activities organized by teachers promote physical activity of children with special education needs.

*Key words:* children with special educational needs, teachers, physical activity.

***PRIEDAI***

**Gerbiami tėvai/globėjai,**

*Šiuo tyrimu siekiama išsiaiškinti tėvų/globėjų požiūrį į pedagogo vaidmenį, tenkinant ikimokyklinio amžiaus vaikų fizinio aktyvumo poreikius lopšelyje-darželyje.*

*Jūsų nuomonė mums labai svarbi, todėl prašome nepraleisti nė vieno klausimo.*

*Anketa yra anoniminė, mus domina tik apibendrinti tyrimo rezultatai.*

*Iš anksto dėkojame*

Jums tinkančius atsakymus žymėkite taip

1. Jūsų vaiko lytis:

Berniukas

Mergaitė

2. Šią ugdymo įstaigą Jūsų vaikas lanko

Pirmus metus

Antrus metus

Trečius metus

Ketvirtus metus

Penktus metus

Kita (įrašykite) .....

3. Prašome perskaityti ir pažymėti tik vieną langelį, kuris atitinka Jūsų vaiko specialiuosius poreikius.

Kalbos ir kalbėjimo sutrikimai

Mokymosi sunkumai

Elgesio ir emocijų sutrikimai

Intelektu sutrikimai

Aktyvumo ir dėmesio sutrikimai

Visiškas aklumas

Sunkus klausos sutrikimas (kurtumas)

Kompleksinis raidos sutrikimas

Kita (įrašykite) .....

4. Jūsų manymu, kur turi būti ugdomas Jūsų specialiųjų ugdymosi poreikių turintis vaikas?

- Bendrojo lavinimo lopšeliuose-darželiuose, bendroje grupėje
- Specialiuosiuose lopšeliuose-darželiuose, specialiosiose grupėse
- Kita (įrašykite) .....

5. Kaip padedate savo vaikui su specialiaisiais ugdymo poreikiais pritaipyti grupėje?

- Informuoju apie vaiko sveikatą
- Informuoju apie vaiko pasiekimus namuose
- Organizuoju užsiėmimus ir pamokėles
- Nepadedu
- Kita (įrašykite) .....

6. Jūsų manymu, kokios priežastys lemia vaiko su specialiaisiais ugdymo poreikiais adaptacija lošelyje-darželyje?

- Pedagogų požiūris į Jūsų vaiko specialiuosius ugdymo poreikius
- Kitų vaikų požiūris į Jūsų vaiko specialiuosius ugdymo poreikius
- Kitų vaikų tėvų požiūris į Jūsų vaiko specialiuosius ugdymo poreikius
- Bendruomenės požiūris į Jūsų vaiko specialiuosius ugdymo poreikius
- Kita (įrašykite) .....

7. Įvertinkite lopšelyje-darželyje organizuojamą fizinį aktyvumą, lavinimą vaikams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių.

Mažai fizinio  
aktyvumo

Daug fizinio  
aktyvumo

<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

8. Jūsų manymu, kurios fizinės veiklos formos geriausiai ugdo Jūsų vaiko fizinį aktyvumą?

- Kūno kultūra
- Krepšinis
- Joga
- Žaidimai
- Veiklos lauke
- Kita (įrašykite) .....

9. Ar vaikai pasakoja namuose apie lopšelyje-darželyje vykstančias fizinio aktyvumo veiklas?

- Taip
- Kartais
- Niekada

10. Kokios fizinio aktyvumo veiklos, Jūsų manymu, turėtų būti papildomai organizuojamos lopšelyje-darželyje?

.....

.....

.....

11. Ar Jūs konsultuojatės su pedagogais apie fizinio aktyvumo problemas, su kuriomis susiduriate namuose?

- Taip
- Ne
- Kita (įrašykite) .....

12. Ar pedagogai Jus informuoja apie Jūsų vaiko fizinį aktyvumą lopšelyje – darželyje?

- Taip
- Ne
- Kita (įrašykite) .....

13. Ar gaunate iš pedagogų rekomendacijų dėl vaiko fizinio aktyvumo didinimo?

- Taip
- Ne
- Kita (įrašykite) .....

**Gerbiami Pedagogai,**

*Šiuo tyrimu siekiama išsiaiškinti pedagogų požiūrį į specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų fizinio aktyvumo skatinimo galimybes lopšelyje-darželyje.*

*Jūsų nuomonė mums labai svarbi, todėl prašome nepraleisti nė vieno klausimo.*

*Anketa yra anoniminė, mus domina tik apibendrinti tyrimo rezultatai.*

*Iš anksto dėkojame*

Jums tinkančius atsakymus žymėkite taip

1. Jūsų amžius:

- iki 25 m.
- 26-45 m.
- 46-65 m.
- Virš 65 m.

2. Jūsų išsilavinimas:

- Aukštesnysis (spec. vidurinis, technikumai)
- Aukštasis
- Kita (įrašykite) .....

3. Šioje ugdymo įstaigoje Jūs dirbate:

- Pirmus metus
- Nuo 1 iki 5 metų
- Nuo 6 iki 10 metų
- Daugiau kaip 10 metų

4. Jūsų pareigybės:

- Auklėtojas
- Meninio ugdymo mokytojas
- Logopedas
- Judesio korekcijos mokytojas
- Kūno kultūros mokytojas



Kita (įrašykite) .....

5. Ar dirbate su vaikais, turinčiais specialiųjų ugdymo(si) poreikių?

Taip

Ne

6. Jūsų manymu, kur turi būti ugdomi specialiųjų ugdymosi poreikių turintys vaikai?

Bendrojo lavinimo lopšeliuose-darželiuose, bendroje grupėje

Specialiuosiuose lopšeliuose-darželiuose, specialiosiose grupėse

Kita (įrašykite) .....

7. Išsakykite savo nuomonę pateiktų teiginių atžvilgiu.

Kiekvienam teiginiui (eilutėje) žymėkite **TIK VIENĄ, Jums tinkantį**, variantą **X**

Teiginys	Pritarimo kategorija		
	Ne	Iš dalies	Taip
Ar esate pasirengę dirbti su vaiku, turinčiu nedidelių specialiųjų ugdymosi poreikių?			
Ar esate pasirengę dirbti su vaiku, turinčiu vidutinių specialiųjų ugdymosi poreikių?			
Ar esate pasirengę dirbti su vaiku, turinčiu didelių specialiųjų ugdymosi poreikių?			

8. Kurias kompetencijas norėtumėte tobulinti specialiųjų ugdymo poreikių vaikų ugdymo srityje:

- Bendrąsias kompetencijas (mokymo kalbos tinkama vartoseną, valstybinės bei užsienio kalbų mokėjimas, komunikaciniai gebėjimai, kritinis mąstymas, technologijų taikymo ir informacijos valdymo įgūdžiai, teisinis raštingumas, etiketo pagrindų išmanymas)
- Sportines kompetencijas (sporto ir nuolatinio fizinio aktyvumo propagavimas, sporto renginių organizavimas);
- Dalykines kompetencijas (mokomojo ir tai pačiai žinių bei ugdymo sričiai (socialiniai, humanitariniai, gamtos mokslai, technologijos, menai, kūno kultūra ir sportas) priklausančių dalykų pagrindų bei naujovių išmanymas)
- Didaktines kompetencijas ( psichologines žinias ir jų taikymą, profesinės etikos išmanymą ir laikymąsi)

9. Įvertinkite Jūsų lopšelyje-darželyje specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams sudaromas galimybes fizinio aktyvumo lavinimui:

Mažai fizinio aktyvumo

Daug fizinio aktyvumo

<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

10. Kokie fizinio aktyvumo užsiėmimai vykdomi vaikams su specialiaisiais ugdymo poreikiais Jūsų lopšelyje-darželyje?

- Kūno kultūros
- Krepšinio
- Jogos
- Kita (įrašykite) .....

11. Kaip Jūs manote, kas sunkina vaikų, turinčių specialiųjų ugdymo(si) poreikių dalyvavimą fizinėje veikloje?

- Nepakankamai pritaikyta aplinka.
- Nepritaikytas sporto inventorių.
- Bendravimo su kitais grupės draugais problemos.
- Specialiųjų poreikių turinčio auklėtinio(ės) raidos ypatumai
- Kita (įrašykite) .....

12. Ar kalbate su specialiųjų ugdymosi poreikių vaikais apie jų fizinio aktyvumo veiklas šeimoje?

- Taip
- Ne
- Kita (įrašykite) .....

13. Kokios fizinio aktyvumo formos, Jūsų manymu, gali būti papildomai organizuojamos lopšelyje-darželyje?

.....  
 .....  
 .....

14. Ar tėvai prašo jūsų patarimų kaip organizuoti vaiko fizinį aktyvumą namuose?

- Taip
- Ne
- Kita (įrašykite) .....

15. Ar bendradarbiaujate su tėvais aptardami vaikų fizinio aktyvumo problemas?

Taip

Ne

Kita (įrašykite) .....

## Amžiaus sąsajos su pasirengimu dirbti su spec. poreikių turinčiais vaikais

		<b>Ar esate pasirengę dirbti su vaiku, turinčiu nedidelių specialiųjų ugdymosi poreikių?</b>			$\chi^2$	df	p
		Ne	Iš dalies	Taip	0,384 <sup>a</sup>	2	0,825
iki 45 metų	N	4	10	22			
	%	11,1%	27,8%	61,1%			
virš 45 metų	N	5	20	41			
	%	7,6%	30,3%	62,1%			
		<b>Ar esate pasirengę dirbti su vaiku, turinčiu vidutinių specialiųjų ugdymosi poreikių?</b>			$\chi^2$	df	p
		Ne	Iš dalies	Taip	0,783 <sup>a</sup>	2	0,676
iki 45 metų	N	10	12	14			
	%	27,8%	33,3%	38,9%			
virš 45 metų	N	14	27	25			
	%	21,2%	40,9%	37,9%			
		<b>Ar esate pasirengę dirbti su vaiku, turinčiu didelių specialiųjų ugdymosi poreikių?</b>			$\chi^2$	df	p
		Ne	Iš dalies	Taip	0,160 <sup>a</sup>	2	0,923
iki 45 metų	N	21	7	8			
	%	58,3%	19,4%	22,2%			
virš 45 metų	N	37	12	17			
	%	56,1%	18,2%	25,8%			

**Pedagogų ir tėvų pasirengimas dirbti su specialiuju poreikių turinčiais vaikais fizinio aktyvumo ugdymo kontekste pagal išsilavinimą**

		Ar dirbate su vaikais, turinčiais specialiųjų ugdymo(si) poreikių?		$\chi^2$	df	p
		Ne	Taip			
Aukštesnysis	N	12	15	2,914 <sup>a</sup>	1	0,088
	%	44,4%	55,6%			
Aukštasis	N	20	55			
	%	26,7%	73,3%			

## Amžiaus sąsajos su poreikiu tobulinti kompetencijas

		<b>Bendrujų kompetencijų tobulinimas</b>		$\chi^2$	df	p
		Netobulinčiau	Tobulinčiau			
<45 metų	N	18	18	0,344 <sup>a</sup>	1	0,557
	%	50,0%	50,0%			
>45 metai	N	29	37			
	%	43,9%	56,1%			
		<b>Sportinių kompetencijų tobulinimas</b>				
		Netobulinčiau	Tobulinčiau	0,141 <sup>a</sup>	1	0,707
<45 metų	N	30	6			
	%	83,3%	16,7%			
>45 metai	N	53	13			
	%	80,3%	19,7%			
		<b>Dalykinių kompetencijų tobulinimas</b>				
		Netobulinčiau	Tobulinčiau	0,638 <sup>a</sup>	1	0,424
<45 metų	N	20	16			
	%	55,6%	44,4%			
>45 metai	N	42	24			
	%	63,6%	36,4%			
		<b>Didaktinių kompetencijų tobulinimas</b>				
		Netobuličiau	Tobulinčiau			
<45 metų	N	23	13	3,344 <sup>a</sup>	2	0,188
	%	63,9%	36,1%			
>45 metai	N	35	31			
	%	53,0%	47,0%	,0%		

## Išsilavinimo sąsajos su poreikiu tobulinti kompetencijas

		<b>Bendrųjų kompetencijų tobulinimas</b>		$\chi^2$	df	p
		Netobulinčiau	Tobulinčiau	0,063 <sup>a</sup>	1	0,801
Aukštesnysis	N	13	14			
	%	48,1%	51,9%			
Aukštasis	N	34	41			
	%	45,3%	54,7%			
		<b>Sportinių kompetencijų tobulinimas</b>		$\chi^2$	df	p
		Netobulinčiau	Tobulinčiau	1,369 <sup>a</sup>	1	0,242
Aukštesnysis	N	24	3			
	%	88,9%	11,1%			
Aukštasis	N	59	16			
	%	78,7%	21,3%			
		<b>Dalykinių kompetencijų tobulinimas</b>		$\chi^2$	df	p
		Netobulinčiau	Tobulinčiau	0,036 <sup>a</sup>	1	0,850
Aukštesnysis	N	16	11			
	%	59,3%	40,7%			
Aukštasis	N	46	29			
	%	61,3%	38,7%			
		<b>Didaktinių kompetencijų tobulinimas</b>		$\chi^2$	df	p
		Netobuličiau	Tobulinčiau	0,415 <sup>a</sup>	2	0,813
Aukštesnysis	N	16	11			
	%	59,3%	40,7%			
Aukštasis	N	42	33			
	%	56,0%	44,0%			

## Darbo patirties sąsajos su poreikiu tobulinti kompetencijas

		<b>Ar esate pasirengę dirbti su vaiku, turinčiu nedidelių specialiųjų ugdymosi poreikių?</b>			$\chi^2$	df	p
		Ne	Iš dalies	Taip			
Auklėtojas	N	8	26	43	4,682 <sup>a</sup>	2	0,096
	%	10,4%	33,8%	55,8%			
Kitas specialistas	N	1	4	20			
	%	4,0%	16,0%	80,0%			
		<b>Ar esate pasirengę dirbti su vaiku, turinčiu vidutinių specialiųjų ugdymosi poreikių?</b>			9,376 <sup>a</sup>	2	0,009**
		Ne	Iš dalies	Taip			
Auklėtojas	N	21	33	23			
	%	27,3%	42,9%	29,9%			
Kitas specialistas	N	3	6	16			
	%	12,0%	24,0%	64,0%			
		<b>Ar esate pasirengę dirbti su vaiku, turinčiu didelių specialiųjų ugdymosi poreikių?</b>			9,246 <sup>a</sup>	2	0,010**
		Ne	Iš dalies	Taip			
Auklėtojas	N	50	13	14			
	%	64,9%	16,9%	18,2%			
Kitas specialistas	N	8	6	11			
	%	32,0%	24,0%	44,0%			



## Profesijos sąsajos su poreikiu tobulinti kompetencijas

		<b>Bendrųjų kompetencijų tobulinimas</b>		$\chi^2$	df	p
		Netobulinčiau	Tobulinčiau	0,467 <sup>a</sup>	1	0,494
Auklėtojas	N	34	43			
	%	44,2%	55,8%			
Kitas specialistas	N	13	12			
	%	52,0%	48,0%			
		<b>Sportinių kompetencijų tobulinimas</b>				
		Netobulinčiau	Tobulinčiau	2,468 <sup>a</sup>	1	0,116
Auklėtojas	N	60	17			
	%	77,9%	22,1%			
Kitas specialistas	N	23	2			
	%	92,0%	8,0%			
		<b>Dalykinių kompetencijų tobulinimas</b>				
		Netobulinčiau	Tobulinčiau	0,318 <sup>a</sup>	1	0,573
Auklėtojas	N	48	29			
	%	62,3%	37,7%			
Kitas specialistas	N	14	11			
	%	56,0%	44,0%			
		<b>Didaktinių kompetencijų tobulinimas</b>				
		Netobulinčiau	Tobulinčiau	3,806 <sup>a</sup>	2	0,149
Auklėtojas	N	46	31			
	%	59,7%	40,3%			
Kitas specialistas	N	12	12			
	%	48,0%	52,0%			

		<b>Kūno kultūra geriausiai ugdo Jūsų vaiko fizinį aktyvumą</b>				
		Ne	Taip			
1-2 metai	N	5	23	1,155 <sup>a</sup>	2	0,561
	%	17,9%	82,1%			
3-4 metai	N	5	15			
	%	25,0%	75,0%			
5 ir daugiau metų	N	0	3			
	%	,0%	100,0%			
		<b>Krepšinis geriausiai ugdo Jūsų vaiko fizinį aktyvumą</b>				
		Ne	Taip			
1-2 metai	N	23	5	1,115 <sup>a</sup>	2	0,573
	%	82,1%	17,9%			
3-4 metai	N	18	2			
	%	90,0%	10,0%			
5 ir daugiau metų	N	3	0			
	%	100,0%	,0%			
		<b>Joga geriausiai ugdo Jūsų vaiko fizinį aktyvumą</b>				
		Ne	Taip			
1-2 metai	N	23	5	0,605 <sup>a</sup>	2	0,739
	%	82,1%	17,9%			
3-4 metai	N	17	3			
	%	85,0%	15,0%			
5 ir daugiau metų	N	2	1			
	%	66,7%	33,3%			
		<b>Žaidimai geriausiai ugdo Jūsų vaiko fizinį aktyvumą</b>				
		Ne	Taip			
1-2 metai	N	9	19	0,043 <sup>a</sup>	2	0,979
	%	32,1%	67,9%			
3-4 metai	N	7	13			
	%	35,0%	65,0%			
5 ir daugiau metų	N	1	2			
	%	33,3%	66,7%			
		<b>Veiklos lauke geriausiai ugdo Jūsų vaiko fizinį aktyvumą</b>				
		Ne	Taip			
1-2 metai	N	9	19	1,354 <sup>a</sup>	2	0,508
	%	32,1%	67,9%			
3-4 metai	N	6	14			
	%	30,0%	70,0%			
5 ir daugiau metų	N	0	3			
	%	,0%	100,0%			
		<b>Kitos veiklos geriausiai ugdo</b>				

		<b>Jūsų vaiko fizinį aktyvumą</b>				
		Ne	Taip			
1-2 metai	N	28	0	1,581 <sup>a</sup>	2	0,454
	%	100,0%	,0%			
3-4 metai	N	19	1			
	%	95,0%	5,0%			
5 ir daugiau metų	N	3	0			
	%	100,0%	,0%			